

«6D051000 – Мемлекеттік және жергілікті басқару» мамандығы бойынша
«бейіні бойынша доктор» ғылыми дәрежесін алуға
ӨТЕГЕНОВА ӘЛИЯ МҰХАМЕДЖАНҚЫЗЫНЫҢ
«Қазақстан Республикасында инвестициялық процестерді мемлекеттік
басқару саласындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл» атты
диссертациялық жұмысының

АННОТАЦИЯСЫ

Қазақстан Республикасының табысты дамуы үшін инвестициялық процестерді мемлекеттік басқару саласындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл ерекше өзектілік пен маңызға ие болуда. Инвестициялық процестерді басқару Қазақстанның өндірістік әлеуетін құрылымдық тұрғыдан өзгертудің, оның тиімділігін арттырудың, пәрменді экономикалық саясат жүргізудің маңызды құралы болып табылады.

Инвестициялық процестерді мемлекеттік басқарудың нарықтық экономиканың объективті заңдарына сәйкес келетін жаңа нысандары мен әдістерін зерттеу және негіздеу маңызды міндет болып табылады. Инвестициялық қызметті мемлекеттік басқарудың ғылыми негізделген тұжырымдамасын әзірлеу көпшілік жағдайда еліміздің әлемнің дамыған отыз елінің қатарына қосылу мүмкіндігін айқындайды.

Қазақстанға шетелдік инвестицияларды тарту мәселесі – Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты Қазақстан халқына Жолдауы шеңберіндегі негізгі мәселелердің бірі.

Қазақстан Республикасының Инвестициялар және даму министрлігі Мемлекет басшысының тапсырмасына сәйкес әзірлеген, 2017 жылғы тамызда қабылданған «Ұлттық инвестициялық стратегия» инвестицияларды тарту жөніндегі бағдарлама қолайлы инвестициялық ахуал құруға және тиімділікті арттыруға бағдарланған инвестицияларды тартуға бағытталған.

Бұл ретте, аталған Бағдарламада осы саладағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл мәселелері қамтылмағанын атап өткен жөн, бұл біз далалық зерттеу жүргізген кезімізде инвесторлардың берген теріс бағасын ескере отырып, қазіргі таңда өзекті болып табылады.

Осылайша, диссертациялық тақырыпты зерттеу өзектілігі мынадай мән-жайларға негізделеді:

- инвестициялық процестерде қолайлы ахуалға қол жеткізу, сыбайлас жемқорлық деңгейін төмендету және инвестициялар түсімін ынталандыру мақсатында инвестициялық процестерді мемлекеттік басқару саласындағы сыбайлас жемқорлық көріністеріне ғылыми талдау жүргізу қажеттілігі;

- инвестициялық процестерді мемлекеттік басқару саласында инвесторлар мен мемлекеттік қызметшілердің тікелей қарым-қатынас жасауына байланысты сыбайлас жемқорлық көріністері сақталып қалуда;

- инвесторлардың құқықтары мен мүдделерінің қорғалуын, сондай-ақ инвестициялық омбудсмен институтын күшейту қажеттілігі;

- шешімдер қабылдау процесі жабық боп қалып отырған мемлекеттік басқарудың жеткілікті дәрежеде ашық болмауы;

- «Ұлттық инвестициялық стратегия» инвестицияларды тарту жөніндегі бағдарламаға сәйкес тиімділікті арттыруға бағдарланған инвестицияларды тарту қажеттілігі.

Қазақстан үшін әрі отандық, әрі шетелдік инвестициялардың орасан зор маңызы бар. Өйткені, нарықтық экономика қалыптасқан кезде көптеген адамдар капитал құрды, қазіргі таңда ол елдің шегінен тыс жерде – шетелдік банктерде орналасқан, осылайша, олар басқа елдердің экономикасын ынталандырып жатыр. Осыған байланысты, мемлекет осы ақшаны шетелден қазақстандық экономикаға қайтару үшін үлкен күш-жігер жұмсауға мәжбүр, бұл отандық өндірістің дамуына елеулі серпін беретін болады.

Сонымен қатар, біздің ойымызша, шетелдік инвестициялар стратегиялық тұрғыдан маңызды болып табылады, өйткені, олар тәжірибе алмасуға, ноу-хау, технологиялар алуға мүмкіндік береді, бұл еліміздің бәсекеге қабілеттілігінің артуына алып келеді. Осыған байланысты, диссертациялық жұмыста негізгі күш тікелей шетелдік инвестициялар тартуға бағытталған.

Ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігінің артуы инвестициялық процестерді мемлекеттік басқарудың электрондық-цифрлық форматын енгізу жөніндегі шаралардың басымдығын, отандық және шетелдік инвесторлардың құқықтары мен заңды мүдделерін сотқа дейінгі тәртіппен де, сот тәртібімен де, мамандандырылған инвестициялық сот алқасына жүгіне отырып, сондай-ақ «Астана» халықаралық қаржы орталығында ағылшын құқығын қолдану негізінде, оның ішінде кез келген сыбайлас жемқорлық көріністерінен де тиімді қорғауды көздейді.

Инвестициялық процестерді басқару ақша ағындарын реттеуді ғана емес, сондай-ақ белгілі бір сыбайлас жемқорлық тәуекелдері бар ел экономикасына инвестициялардың жұмсалуына қатаң бақылау жүргізуді де қамтиды. Қазақстан мемлекеттік тәуелсіздіктің алғашқы күндерінен бастап сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың тиімді, әлемдік стандарттарға сәйкес келетін институттары мен тетіктерін құру бағытын мақсатты және дәйекті түрде ұстанып келеді. Сонымен бірге, экономиканың одан әрі өсуі, халықтың әл-ауқатын арттыру, әлемнің ең бәсекеге қабілетті отыз елінің қатарына қосылу жөніндегі өр міндетті іске асыру жөніндегі стратегиялық міндеттерді шешу мемлекеттің сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатын жаңғыртуға және азаматтық қоғам институттарының рөлін арттыруға негізделген жаңа жүйелі шаралар қабылдауды талап етеді, бұл сыбайлас жемқорлық көріністерін барынша азайтуға мүмкіндік береді.

Осылайша, Қазақстан Республикасының табысты дамуы үшін инвестициялық процестерді мемлекеттік басқару саласындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл ерекше өзектілік пен маңызға ие болуда.

Проблеманың ғылыми зерттелу дәрежесі. Мемлекеттің инвестициялық қызметті дамытудағы рөлі, инвестициялаудың әдіснамалық аспектілері көптеген экономикалық мектептердің зерттеу нысанасы болып табылады. Инвестицияларды ынталандырудың қаржы-экономикалық аспектілерін Дж. М. Кейнс, К. Маркс, П. Самуэльсон, М. Фридман және т.б. сияқты авторлар зерттеген. Қолайлы инвестициялық ахуал құру мәселелерін К. Кереева, К. Колпаков, А. Мудрак, М. Оспанов зерттеген. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл саласында диссертант үшін Г. Бәкердің, С. Роуз-Аккерманның, Я. Ардельянованың, С. Алексеевтің, М. Қоғамовтың, Г. Мәуленовтің, Я. Гишинскийдің, Ли Куан Юдің және т.б. еңбектері маңызды болды. Олардың еңбектерінде мемлекеттік биліктің сыбайлас жемқорлық тұрғысынан қылмыстану себептері, белгілері; мемлекеттің сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдағы рөлі, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрестің нысандары мен әдістері зерттелген. Инвестициялық процестерді мемлекеттік басқару жүйесіндегі сыбайлас жемқорлық көріністеріне жүргізілген ғылыми зерттеулер, инвесторлардың құқықтары мен мүдделерін іске асыру практикасы одан да аз. Осының бәрі кешенді ғылыми зерттеулерді талап етеді.

Диссертациялық зерттеудің объектісі – инвестициялық процестерді мемлекеттік басқару саласы.

Диссертациялық зерттеудің нысанасы – инвестициялық процестерді мемлекеттік басқаруды жүзеге асыру кезінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жасау барысында туындайтын қоғамдық қатынастар.

Диссертациялық зерттеудің **мақсаты** қолайлы инвестициялық ахуалға қол жеткізу үшін инвестициялық процестерді мемлекеттік басқару саласындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жасау бойынша практикалық ұсынымдар әзірлеу болып табылады.

Диссертациялық зерттеудің мақсаты мынадай басым **міндеттерді** шешуді көздейді:

- 1) инвестициялық процестерді мемлекеттік басқару саласындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жасаудың халықаралық тәжірибесін зерделеу;
- 2) Қазақстан Республикасындағы инвестициялық процестерді мемлекеттік басқаруға талдау жүргізу;
- 3) инвестициялық процестерді басқарудағы ықпал ету факторларын айқындау;
- 4) инвестициялық процестерді мемлекеттік басқарудың нормативтік құқықтық базасын жетілдіру бойынша ұсынымдар әзірлеу;
- 5) инвестициялық процеске қатысушылардың өзара тиімді іс-қимыл жасау схемасын қалыптастыру.

Зерттеудің теориялық және әдіснамалық базасын қазіргі заманғы экономика ғылымының жетістіктері, шетелдік және отандық ғалымдардың сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл, инвестициялық процестерді мемлекеттік басқару саласындағы еңбектерінде ұсынылған тұжырымдамалық

және жалпытеориялық ережелер, мемлекеттік органдардың инвестициялық қызметті басқару жөніндегі нормативтік құқықтық актілері құрайды.

Диссертациялық жұмыста өңірлердің инвестициялық қызметі бойынша ақпараттық материалдар, статистикалық деректер, бұқаралық ақпарат құралдарында берілетін іс жүзіндегі мәліметтер, әдіснамалық, тарихи, әлеуметтік-психологиялық әдебиет, тәуелсіз сипаттамаларды жалпылау, сондай-ақ зерттелетін проблема бойынша арнайы және мерзімді әдебиет пайдаланылды.

Жұмыста зерттеудің мынадай сандық және сапалық әдістері: нормативтік құқықтық актілерді талдау, сауалнама жүргізу, сыртқы, еркін және стандартталған байқаулар, алқалы талқылау, регрессиялық талдау, Қазақстан Республикасының инвестициялық қызмет және сыбайлас жетқорлыққа қарсы іс-қимыл саласындағы нормативтік құжаттарына, заңнамалық актілеріне контент-талдау жасау, салыстырмалы талдау қолданылады.

Сондай-ақ диссертациялық жұмыста проблеманы зерттеудің пәнаралық сипатын ескере отырып, жүйелі талдау пайдаланылады.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы:

- инвестициялық процестерді мемлекеттік басқарудың қолданыстағы моделіндегі сыбайлас жемқорлық көріністері анықталды;

- инвестициялық процестерді мемлекеттік басқару саласындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жасаудың халықаралық тәжірибесі жалпыланды;

- сыбайлас жемқорлықтың Қазақстан Республикасындағы инвестициялық процестерге тигізетін ықпалына кешенді бағалау жүргізілді;

- инвестициялық қызметті мемлекеттік қолдаудың нормативтік құқықтық базасын жетілдіру бойынша шаралар негізделді;

- инвестициялық процеске қатысушылардың өзара тиімді іс-қимыл жасау схемасы әзірленді.

Зерттеудің теориялық маңызы оның инвестициялық саясат пен сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл теориясының дамуына қосатын үлесімен айқындалады. Зерттеу нәтижелері инвестициялық процестерді тиімді мемлекеттік басқару ерекшеліктері туралы түсініктерді тереңдетуге және осы саладағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жасауға ықпал етеді. Тұжырымдалған қорытындылар мен ұсынымдар инвестициялық процестерді мемлекеттік басқаруды жетілдіру үшін пайдаланылуы мүмкін.

Зерттеудің практикалық маңызы ұсынылған теориялық ережелер мен қорытындылар инвестициялық қызметтің дамуына елеулі үлес қосуы мүмкін екенін білдіреді. Ұсынымдар мемлекеттік инвестициялық саясатты, мемлекеттік бағдарламаларды айқындау кезінде, инвестициялық қызмет саласындағы заңнаманы жетілдіру үшін пайдаланылуы мүмкін.

Зерттеу нәтижелері Қазақстан Республикасының Инвестициялар және даму министрлігі мен «Kazakh Invest» ұлттық компаниясы» акционерлік қоғамының практикалық қызметінде пайдаланылуы мүмкін.

Қорғауға шығарылатын негізгі ережелер:

1. Инвестициялық процестерді мемлекеттік басқарудың толықтырылған қолданыстағы моделі шеңберінде сыбайлас жемқорлық көріністеріне анағұрлым ұшырайтын аймақтар негізделді және айқындалды. Көрсетілген аймақтар қолданбалы кезеңге жатады.

2. Қазақстан Республикасында қолайлы инвестициялық ахуал қалыптастыру мақсатында сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жасаудың оң халықаралық тәжірибесін, атап айтқанда, инвесторлардың экономикалық бостандығына кешенді талдау жүргізу негізінде мемлекеттік басқарушылық шешімдер қабылдау, мемлекеттің шетелдік инвесторлардың қызметіне араласуына, олардың мемлекеттік органдардың өкілдерімен жеке қарым-қатынас жасауына шектеулер белгілеу рәсімдерін пайдалану орынды болмақ.

3. Кешенді бағалау сыбайлас жемқорлықтың инвестициялық процестерге тигізетін ықпалының бар екенін көрсетті. Жүргізілген далалық зерттеулер сыбайлас жемқорлықтың деңгейі мен инвестициялар түсімі арасындағы тәуелділікті көрсететін қолайсыз факторларды анықтады. Регрессиялық талдау осы ықпалды растап отыр.

4. Қазақстан Республикасы Кәсіпкерлік кодексінің «Инвестициялық қызметті мемлекеттік қолдау» атты 25-тарауының қолданыстағы редакциясына инвестициялық қатынастарды реттеуді жетілдіру және инвестициялық ахуалды жақсарту бөлігінде өзгерістер мен толықтырулар енгізу бойынша ұсынымдар ұсынылады.

5. Ақпараттық технологияларды қолдану негізінде инвестициялық процестерге қатысушылардың өзара тиімді іс-қимыл жасауы негізделді. Бұл схема инвесторлардың мемлекеттік қызметшілермен жеке қарым-қатынас жасауын болғызбауды көздейді.

Зерттеудің негізгі нәтижелерін сынақтан өткізу. Диссертациялық зерттеудің негізгі идеялары, ережелері мен нәтижелері диссертанттың 9 ғылыми жарияланымында, оның ішінде Scopus дерекқорына кірген, нөлдік импакт-факторы бар журналда, тізбесін ҚР БҒМ Білім және ғылым саласындағы бақылау комитеті бекіткен ғылыми басылымдарда, сондай-ақ мынадай халықаралық конференциялардың: «Global Science and Innovation» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференцияның (Чикаго, АҚШ, 2015); «XXI ғасырдағы экономика және басқару: даму үрдістері» атты XX халықаралық ғылыми-практикалық конференцияның (Новосибирск, Ресей, 2015); «Қазақстан Республикасының зияткерлік меншік саласындағы заңнамасын жетілдіру» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференцияның (Астана, Қазақстан, 2015); «Инвестициялық процестерді басқарудың халықаралық тәжірибесі: сыбайлас жемқорлықтың алдын алу шараларының жүйесі» атты VII халықаралық ғылыми-практикалық конференцияның (Мәскеу, Ресей, 2017); «Сыбайлас жемқорлық инвестициялық қызметтегі инвестициялық тәуекелдердің бір түрі ретінде» (Новосибирск, Ресей, 2017) халықаралық ғылыми-практикалық конференцияның материалдарында баяндалды.

Диссертациялық зерттеудің нәтижелері – 9 жарияланымда, оның ішінде 1 мақала – Scopus дерекқорына кіретін, нөлдік импакт-факторы бар журналда, 3 мақала – ҚР БҒМ Білім және ғылым саласындағы бақылау комитеті ұсынған басылымдарда және 5 мақала халықаралық конференциялардың жинақтарында баяндалды.

Зерттеудің құрылымы теориялық, ғылыми-практикалық және әдістемелік сипаттағы баяндалатын проблемалардың логикалық дәйектілігі мен себеп-салдарлық өзара шарттылығы ескеріле отырып қалыптастырылды. Диссертациялық зерттеудің баяндалу дәйектілігі мен көлемі осы жұмыста шешілетін мақсаттар мен міндеттерге негізделеді.

Диссертациялық жұмыс кіріспеден, үш тараудан, қорытындыдан, пайдаланылған дереккөздер тізімінен және қосымшадан тұрады. *Бірінші тарау* инвестициялық процестерді мемлекеттік басқару саласындағы сыбайлас жемқорлықтың теориялық-әдіснамалық негіздеріне арналған, онда инвестицияларды басқару саласындағы қаржы-экономикалық мектептерге талдау жасалған. Әдеби дереккөздерге жүргізілген талдау экономикалық ойдың эволюциясы процесінде инвестициялау теориясы барлық дерлік мектептер мен ағымдардың ғылыми постулаттарында тұжырымдамалық тұрғыдан кеңінен дамығанын көрсетті.

Қазіргі заманғы халықаралық тәжірибе мемлекеттік инвестициялық саясатты әзірлеуге әртүрлі теориялық ұсынымдар ықпал ететінін көрсетті, оларды қолдану тиімділігі қалыптасқан конъюнктураның ерекшеліктерін есепке алу толықтығына, инвестициялық қызметке әсер ететін әртүрлі факторларға, экономикалық реттеудің қолданылатын шараларының кешенділігі мен дәйектілігіне байланысты болып табылады.

Инвестициялық процестерді мемлекеттік басқару саласында сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың әмбебап әдістері жоқ, сондықтан, әлемдегі әрбір ел өзінің ішкі болмысына сүйене отырып, сыбайлас жемқорлыққа қарсы жеке стратегиясы мен шаралар жүйесін таңдайды деген қорытынды жасалды.

Диссертацияның *екінші тарауы* инвестициялық процестерді мемлекеттік басқарудағы сыбайлас жемқорлықтың қазіргі заманғы жай-күйін талдауға арналған. Қазақстан Республикасындағы инвестициялық процестерді мемлекеттік басқаруға талдау жүргізілді. Сыбайлас жемқорлық әлеуетті инвесторлардың белсенді инвестициялық қызметпен айналысуына жол бермейтін инвестициялық тәуекелдердің бірі ретінде қаралады. Инвестициялық тәуекелдерді инвестициялау шарттарының тұрлаусыздығы жағдайында қаржылық шығындар туындауының болжанбаған мүмкіндігі ретінде қараған кезде сыбайлас жемқорлық алдын ала болжанбайтын тәуекелдердің бірі болып табылады. Ол елдің экономикасына және бюджеттік саясатқа нұқсан келтіреді, бюджетті жымқыру мүмкіндігін жеңілдететін инвестициялық жобаларға басымдық беру салдарынан инвестициялаудың тиімділігін азайтады. Инвесторлардың құқықтары мен мүдделерін қорғау мақсатында оларды іске асырудың құқықтық мүмкіндіктері қаралды. Инвесторларға берілген ынталандырулар,

преференциялар мен жеңілдіктер, «Астана» халықаралық қаржы орталығының құрылуы мен дамуы зерделенді, 2015 – 2025 жылдарға арналған қолданыстағы Сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегия және «Ұлттық инвестициялық стратегия» инвестицияларды тарту жөніндегі бағдарлама зерттелді. Инвестициялық процестерді мемлекеттік басқару саласындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жасау мақсатында қолданыстағы заңнамаға сәйкес инвесторлар мен уәкілетті мемлекеттік органның «бір терезе» қағидаты арқылы өзара іс-қимыл жасауы зерделенді.

Екінші бөлімде еліміздегі сыбайлас жемқорлықтың ағымдағы жай-күйіне талдау жасалды. Инвесторлардың қажеттіліктермен қанағаттану дәрежесін айқындау, инвестициялық процестерді мемлекеттік басқару сапасының бағасын алу, сондай-ақ инвестициялық процестерді мемлекеттік басқаруды жетілдіру бойынша ұсыныстар тұжырымдау үшін инвестициялық ахуалға ықпал ететін факторларды анықтау мақсатында инвесторларға сауалнама жүргізілді.

Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрлігінің Инвестициялар комитетіне шетелдік инвесторлардың берген өтініштерінің үлкен санына қарамастан, шетелдік инвесторлар Қазақстанның экономикасына инвестициялар салуға асықпайды, бұл Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің ресми статистикалық деректерімен де расталады. Жүргізілген далалық зерттеуден белгілі болғандай, сұралған инвесторлардың пікірінше, оның себептері мемлекеттік кепілдіктердің болмауы, салықтық жүктеме және сыбайлас жемқорлықтың жоғары деңгейі болып табылады.

Бұл ретте, сұралғандардың 10 %-ы заңнамалық база инвестициялық жобаны таңдаудың негізгі өлшемшарттарының бірі болып табылады деп көрсетті, сауалнамадан өткен инвесторлардың 10 %-ы болашақ өнімнің экономикалық тиімділігі мен халықтың оған деген қажеттілігі инвестициялау үшін маңызды шарттар болып табылады деп есептейді, респонденттердің 80 %-ы елдің нақты бір инвестициялық жобаға деген қажеттілігінен гөрі, оларды тұрақты кіріс алу көбірек қызықтыратынын айтты.

Қазақстанның экономикасына инвестициялау үшін кедергілер ретінде респонденттер сыбайлас жемқорлықты, мемлекеттік кепілдіктердің болмауын атап өтті. Атап айтқанда, өкінішке қарай, сұралғандар жауаптарының арасында сыбайлас жемқорлық жетекші орынға ие болып отыр, бұл – 80 %-ды, мемлекеттік кепілдіктердің болмауы 12 %-ды құрайды және респонденттердің 8 %-ы салықтық мөлшерлемелер жоғары деп есептеді, атап айтқанда, инвесторлар қосылған құн салығының жоғары мөлшерлемесіне қатысты наразылықтарын білдірді. Шын мәнінде, Қазақстан ең төмен салықтық мөлшерлемелер көзделген елдердің бірі болып табылады.

Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес инвесторлар салықтың кейбір түрлерінен босатылады. Инвесторларға корпоративтік табыс салығы мен жер салығы бойынша 10 жыл мерзімге, заңды тұлғалардың мүлік салығы бойынша 8 жыл мерзімге салықтық преференциялар беріледі, яғни салықтық мөлшерleme нөлге тең.

Мәселен, Дүниежүзілік Банк жыл сайын 183 елдегі бизнес-ахуалдың жай-күйіне «DoingBusiness» рейтингінің (бизнесті жүргізу жеңілдігін айқындайтын рейтинг) 11 индикаторы бойынша бағалау жүргізеді. Дүниежүзілік Банктің «DoingBusiness 2016» рейтингінде Қазақстан «Салық салу» индикаторы бойынша 183 елдің арасынан 18 орынға ие болды. Бұл ретте, Қазақстанда жалпы салықтық мөлшерлеме (пайданың пайыздарымен) әлемнің 183 елі арасында ең төмендердің бірі – 29,2 % (бұл ретте, мысалы, Еуропа және Орталық Азия елдерінде – 34,8 %, ЭЫДҰ елдерінде – 41,2 %), төлемдер саны 7 төлемді құрады (Еуропа және Орталық Азия елдерінде – 19,2, ЭЫДҰ елдерінде – 11,1 төлем), Қазақстандағы жалақы салықтары мен аударымдары – 11,2 %-ды (Еуропа және Орталық Азия елдерінде – 20,4 %, ЭЫДҰ елдерінде – 24,1 %), ал салық төлеушілерге өз міндеттемелерін орындау үшін қажетті уақыт 188 сағатты (Еуропа және Орталық Азия елдерінде – 232,7, ЭЫДҰ елдерінде – 176,6 сағат) құрайды.

Сұралған инвесторлардың арасында, өкінішке қарай, 10 %-ы ғана мемлекеттік органдардың қызметі оларға қолайлы екенін айтты.

Кемшіліктерге қатысты, респонденттердің 40 %-ы құжаттаманың ұзақ қаралуы мен келісілуі олардың қызметін едәуір қиындататынын сенімді түрде көрсеткен. Сауалнамадан өткендердің 40 %-ы инвестициялық процесті мемлекеттік басқаруда төрешілдіктің бар екені туралы мәлімдеген. Сұралғандардың 4 %-ы мемлекеттік қызметшілер арасында құзыретсіздіктің бар екені туралы айтса, респонденттердің 6 %-ы қабылданған шешімдер үшін жауаптылықтың болмауына және одан қорқуға сілтеме жасаған. Негізгі тұлғалардың бірі – мемлекеттік қызметші жұртшылықтың алдында кәсіби біліксіздік, төрешілдік, сыбайлас жемқорлыққа бейімділік сияқты теріс сипаттардан арылмайынша, басқару құрылымын, мемлекеттік қызмет саласындағы реформаны нығайту, жетілдіру табысты іске аспайды.

Бұл ретте, сауалнамадан өткен инвесторлардың 10 %-ы инвестициялық жобаны таңдау кезінде сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің бар екені туралы айтқан, яғни, олардың айтуынша, өздері үшін пайдалы деп есептейтін нақты бір жобаны алу үшін белгілі бір қызмет саласына жетекшілік ететін кейбір мемлекеттік органдардың келісімі қажет. Өкінішке қарай, қалған сұралған инвесторлардың небәрі 20 %-ы ғана инвестициялық процесті мемлекеттік басқарудағы барлық кезеңдерде сыбайлас жемқорлықтың жоқ екенін атап өтті. Сұралған инвесторлардың көпшілігі – инвесторлардың 70 %-ы инвестициялық жобаларды іске асыру кезінде сыбайлас жемқорлық бар деп ойлайтын факт алаңдатады.

Инвесторлар инвестициялық жобаларды іске асыру кезеңінде мемлекет тарапынан кедергілер туындайды деп айтқан. Оның ішінде мемлекет шарттар жасасу кезінде инвесторларға әртүрлі уақыт кезеңдерінде берген кепілдіктер шын мәнінде жоқ. Осыған байланысты, аталған инвесторлар Қазақстан Республикасының Үкіметі уәде берген кепілдіктер туралы мәселемен Қазақстан Республикасының Инвестициялар және даму министрлігіне жүгінеді. Пайда болған проблемалар шешілмеген жағдайда, инвесторлардың инвестициялық омбудсменге жүгінуге мүмкіндігі бар.

Ұсынымдар мен тілек ретінде инвесторлар кейбір ұсыныстар енгізді, бұл зерттеу жұмысы үшін өте өзекті әрі құнды болды. Сұралғандардың 60 %-ы инвестициялық процесті мемлекеттік басқару саласындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жасау мақсатында инвестициялық жобаны іске асыру кезінде шешім қабылдаудың барлық деңгейлерінде ашықтықтың болуы, сондай-ақ тендерлер өткізу кезінде ашықтықты арттыру қажет деп айтты. 10 %-ы рәсімдердің егжей-тегжейлілігі, тұжырымдамалардың анықтығы, екіұдай түсінудің болмауы, дауларды тәуелсіз төреліктің қарауы қажет деп есептейді.

Инвесторлардың қолда бар проблемаларын, тәуелсіз төреліктің қажет болуын шешу мақсатында, сондай-ақ «Мемлекет басшысы Нұрсұлтан Назарбаевтың бес институционалдық реформасын іске асыру жөніндегі 100 нақты қадам» атты 2015 жылғы 06 мамырдағы Ұлт жоспарына сәйкес Астанада «Астана» халықаралық қаржы орталығы құрылды, онда 2018 жылдан бастап шетелдік судьялардың төрағалығымен ағылшын құқығы негізінде шетелдік инвесторлардың қатысуымен сот процестері өткізілетін болады.

Жүргізілген регрессиялық талдау елдегі сыбайлас жемқорлықтың деңгейі мен тікелей инвестициялардың жалпы түсімі арасындағы тәуелділіктің бар екенін көрсетті.

Алынған нәтижелерге сәйкес, егер сыбайлас жемқорлықтың деңгейі тым жоғары болған жағдайда, сыбайлас жемқорлықтан келетін теріс әсер басым болатыны және сыбайлас жемқорлық деңгейінің қысқаруы инвестицияларға оң әсер ететіні айқын болды.

Үшінші тарау инвестициялық қызмет саласындағы нормативтік құқықтық базаны талдауға арналған. Инвесторлардың құқықтары мен мүдделерін реттейтін қолданыстағы заңнама, атап айтқанда, Қазақстан Республикасының Кәсіпкерлік кодексі зерделенді, заңнаманы жетілдіру мақсатында аталған кодекске өзгерістер мен толықтырулар ұсынылды.

Жүргізілген зерттеу ақпараттық технологияларды қолдану негізінде инвестициялық процестерге қатысушылардың өзара іс-қимылының тиімді схемасын ұсынуға мүмкіндік береді. Осындай ресурстың болуы инвесторлар өтініштерінің уақтылы қаралуына бақылауды жүзеге асыру мүмкіндігін беріп қана қоймай, сондай-ақ теріс пайдаланудың және сыбайлас жемқорлық көріністерін туғызатын өзге де жағдайлардың алдын алуға, оларды анықтауға мүмкіндік береді.

Осылайша, жұмыста жүргізілген талдау мынадай **қорытындылар** жасауға мүмкіндік береді:

Осы диссертациялық зерттеуде ғылым мен практика ретінде инвестициялық процесті мемлекеттік басқару саласындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың теориялық негіздері зерделенді. Автор жүргізген теориялық және қолданбалы зерттеулер қолайлы инвестициялық ахуалға қол жеткізу, елдегі сыбайлас жемқорлықты азайту, инвестициялардың түсімін ынталандыру үшін инвестициялық процесті

мемлекеттік басқару саласындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл бойынша ұсынымдар әзірлеуге мүмкіндік берді.

1. Ғылыми талдаудың объектісі ретінде инвестициялық процесті мемлекеттік басқарудың қазіргі заманғы тұжырымдамалары көптеген ғалымдар буыны ұсынған инвестициялық теориялардың қорытындыларын интеграциялайтын, теориялық білімнің ерекше жүйесін қалыптастырады. Кейншілдік және монетаризм базалық тұжырымдамалар болып табылады. Басқару объектісін – инвестициялық ресурстардың төлемге қабілетті сұранысын немесе ұсынысын таңдаудағы сырттай қарама-қарсы көзқарастар кезінде екі теория шеңберінде де инвестициялық сұраныс пен ұсыныс ажырағысыз үйлесе отырып, бірыңғай жиынтық объект – инвестициялық нарық зерттеледі. Монетаризм және кейншілдік тұжырымдамаларын сыни түрде салғастыру инвестициялық процестерді басқарудың әрі тек қана нарықтық, әрі мемлекеттік тетігінің толық емес екендігін дәлелдейді. Сондықтан, мемлекеттегі инвестициялық процестерді басқаруды жетілдіру мақсатында бәрінен де басқарудың аралас типін қолданған орынды болады, онда реттеудің екі моделі инструментарийдің жақсы жақтары органикалық түрде біріктіріледі. Бұған қоса, орнықты экономикалық даму кезінде инвестициялық процестерді ынталандырудың нарықтық әдістерінің маңызы артады, бұл ретте мемлекет құқықтық реттеу саласында өзіне белгілі бір функцияларды сақтап қалады.

Нарықтық экономика жағдайында мемлекеттік инвестициялық саясаттың тиімділігі көптеген факторларға тәуелді, инвестициялық нарықтардың қалыптасқан және болжанатын конъюктурасымен айқындалады, олардың арасында экономиканың теңгерімділік деңгейінің индикаторы болып табылатын, инфляцияның қарқындары маңызды орынды иеленеді. Инфляцияның қарқындарына, жұмыссыздық деңгейіне, ұлттық кірістің өсу қарқындарына байланысты, инвестициялық процестерді мемлекеттік басқарудың белгілі бір жүйесі, ақша-кредит және қаржы-салық саясатының әртүрлі әдістері қолданылуы мүмкін.

Инвестициялық процестерді мемлекеттік басқару деп нормативтік құқықтық актілерде бекітілген тәртіппен айқындалған, мемлекеттік органдар елдің және оның өңірлерінің әлеуметтік-экономикалық дамуының мемлекеттік міндеттерін қамтамасыз ететін инвестициялық саясатты жүзеге асыру, инвестициялар түсімін ұлғайту, әртүрлі инвестициялық объектілерге салу үшін мемлекеттік кепілдіктер мен қауіпсіз жағдайларды қамтамасыз ету үшін пайдаланатын әкімшілік және экономикалық сипаттағы нысандар мен әдістер түсініледі.

Елдегі инвестициялық қызметті стратегиялық басқару деп инвестициялық ортаның ықпал ету факторларының болжамы негізінде инвестициялық жүйенің мақсаттары мен стратегияларын негіздеу мен іске асыруды; проблемаларды анықтауды және инвестициялық процестердің тиімділігін арттыруға және оларды жандандыруға бағытталған басқарушылық шешімдер қабылдауды қамтитын процесті қабылдауға болады. Бұл ретте инвестициялық стратегия инвестицияларды

қаржыландырудың ең маңызды бағыттарын айқындау, елдің даму басымдықтарын таңдау және оларды жүзеге асыру үшін талап етілетін шаралар кешенін әзірлеу жөніндегі мақсатты қызмет болып табылады.

2. Біз инвестициялық процестерді мемлекеттік басқарудың тиісті моделіндегі сыбайлас жемқорлық көріністерінің аймақтарын айқындадық. Біз ұсынған модельде ең ірі көрсетілген аймақтар инвестициялық процестерді басқарудың қолданбалы кезеңінде анықталды.

Жүргізілген талдау негізінде біз инвестициялық процестерді мемлекеттік басқару мен сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл жасауды сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатты жетілдіру мақсатында біріктіру және сол арқылы елдегі сыбайлас жемқорлық деңгейін азайтып және инвестициялық ахуалды жақсарта отырып, практикада тексеру қажет деген қорытынды жасаймыз. Сыбайлас жемқорлықтың барлық көріністерін жоюға қол жеткізу қажет.

3. Жұмыста АҚШ, Сингапур, Оңтүстік Корея, Ирландия, Гонконг сияқты елдердің инвестициялық процестерді басқару саласындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылының халықаралық тәжірибесі зерделенді.

Біздің ойымызша, Гонконгтың инвестициялар тарту саласындағы және Сингапурдың сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл саласындағы тәжірибесі қызықты болып табылады.

Халықаралық тәжірибе қазіргі таңда құқықтық, әкімшілік, экономикалық, ақпараттық құралдарды қамтитын шаралар кешені мен тетіктерді қолдану арқылы сыбайлас жемқорлыққа қарсы тұруға болатынын дәлелдеп отыр. Аталған құбылыстың туындау шарттары мен себептеріне, яғни сыбайлас жемқорлық қылмыстылығының алдын алу шараларын пайдалануға баса назар аударылуға тиіс. Осыған байланысты, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрестегі «ең үздік практикаларды» анықтау және пайдалану үшін халықаралық тәжірибені зерделеу мен талдаудың ерекше маңызы бар. Сонымен қатар, әрбір ел қабылдайтын сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес жөніндегі әдістер кешені бірегей болып табылады әрі саяси және экономикалық тұрақтылыққа ғана емес, сондай-ақ ділге, әдет-ғұрыптар мен салт-дәстүрлерге, сондай-ақ иеленіп отырған алаңға, халықтың тығыздығына, санына және үстемдік ететін дінге тәуелді болады.

Сондықтан, шетелдік модельді ұлттық негізге қарапайым түрде көшіру тиімді болып табылмайды. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы мемлекеттік стратегияларды қалыптастыру кезінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл тетіктерін жетілдіру мақсатында сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрестің жекелеген әдістері мен шараларын, сондай-ақ қабылданып қойған шешімдерді іске асыру практикасын ескерген жөн.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың әмбебап әдістері жоқ, сондықтан, әлемнің әрбір елі өзінің ішкі болмысына сүйене отырып, сыбайлас жемқорлыққа қарсы жеке стратегиясы мен шаралар жүйесін таңдайды. Алайда, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың шетелдік стратегияларын әзірлеу мен мақсатты іске асырудың оң тәжірибесін зерделеу қажет. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегиялар әрдайым басқа елдерде

өзгеше қолданылуы немесе мүлдем қолданылмауы мүмкін, белгілі бір елдер дамуының көптеген әртүрлі факторлары қолданылған жағдайда іске асырылады.

Қазақстандағы инвестициялық ахуалды жақсарту және сыбайлас жемқорлық деңгейін азайту мақсатында, біздің ойымызша, мемлекеттің шетелдік инвесторлардың қызметіне араласуына және олардың мемлекеттік органдардың өкілдерімен жеке қарым-қатынас жасауына шектеулер белгілеу арқылы инвесторлардың экономикалық бостандығына талдау жүргізу бөлігінде халықаралық тәжіриені қабылдап алуға болады.

Сондай-ақ шетелдік банктерге берешектің қайтарылуына кепілдік беретін бірқатар дамыған елдер үкіметтерінің саясатын қолдануға да болады. Мемлекеттік саясаткерлердің сыбайлас жемқорлыққа бейім болуының деңгейі жоғары мемлекеттің экономикасына салымдардың мұндай нысаны шетелдік инвесторлар үшін анағұрлым тартымды деп есептеледі.

Сонымен қатар, сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнамада шетелдік инвесторлардың құқықтары мен мүдделерін қозғау және қорғау қажет.

4. Қазіргі уақытта Қазақстанда шетелдек инвестициялар үшін қолайлы жағдайлар қалыптасты. Салықтық преференциялар, мемлекеттік кепілдіктер, құқықтық қорғау және меншікке байланысты көптеген мәселелердің шешілуі, тұтастай алғанда, инвестицияларға, әсіресе, шетелдік инвестицияларға ықпал етеді.

2016 жылы Нидерландтың ең ірі инвесторлары Қазақстандағы жобаларды қаржыландыруға қызығушылықтың елеулі өсуін көрсетті. Сондай-ақ Швейцарияның тікелей инвесторлары бір жыл ішінде Қазақстан Республикасының экономикасына қаражаттың түсімін 724 миллион АҚШ долларына ұлғайтты, инвестициялардың жалпы көлеміндегі олардың үлесі 13 %-ды құрады. АҚШ-тың инвесторлары бір жыл ішінде тікелей инвестициялардың көлемін 652 миллион АҚШ долларына ұлғайтты. 2015 жылдан бастап тікелей инвестициялардың түсімі ұлғайып келеді.

2015 жылы «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» Қазақстан Республикасының Заңы қабылданды, бұл «Трансперенси Интернешнл» халықаралық ұйымы жасаған, сыбайлас жемқорлықты қабылдау индексі бойынша 176 елдің арасындағы рейтингте алған орнымызға оң әсер етті. Бұл 2016 жылы Қазақстанға 29 балл жинауға мүмкіндік берді, бұл алдағы жылмен салыстарғанда 1 балға артық.

5. Дәл осы сыбайлас жемқорлық, сондай-ақ инвестициялар компаниялардың және мемлекеттік органдардың заңсыз кіріс алу мүмкіндігі бар монополиялық секторға бағытталуы мүмкін деген тәуекел инвесторларды қазақстандық нарыққа кіруден тоқтатын фактор болып табылады.

Сыбайлас жемқорлықты әлеуетті инвесторлардың белсенді инвестициялық қызметіне тосқауыл болатын инвестициялық тәуекелдердің бір түріне жатқызуға болады. Егер инвестициялық тәуекелдерді инвестициялау шарттарының тұрлаусыздығы жағдайында қаржылық шығындар туындауының болжанбаған мүмкіндігі ретінде қарайтын болсақ, сыбайлас жемқорлық алдын ала болжанбайтын тәуекелдердің бірі болып

табылады. Ол елдің экономикасына және бюджеттік саясатқа нұқсан келтіреді, бюджетті жымқыру мүмкіндігін жеңілдететін инвестициялық жобаларға басымдық беру салдарынан инвестициялаудың тиімділігін азайтады.

6. Қазіргі таңда сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнамада мемлекеттік органдардағы сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін барынша азайтуға ықпал етуге тиіс алдын алу шаралары көзделген, алайда, инвестициялық қызмет саласындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың арнайы тетіктері жоқ. Осыған байланысты, «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» Қазақстан Республикасының Заңында инвесторлардың құқықтары мен мүдделерін жеке регламенттеу қажет, бұл инвестициялық ахуалға жақсы әсер ететін болады.

Қазіргі кезеңде шетелдік инвесторлар Қазақстанның экономикасына инвестициялар салуға асықпайды. Жүргізілген далалық зерттеуге сәйкес, оның себептері мемлекеттік кепілдіктердің болмауы, салықтық жүктеме және сыбайлас жемқорлықтың жоғары деңгейі болып табылады.

Инвестициялық процестерді мемлекеттік басқарудағы сыбайлас жемқорлық тәуекелін анықтау мақсатында біз инвесторларға сауалнама жүргіздік.

Шетелдік инвесторлардың пікірін білу үшін сауалнама әзірленді. Сауалнама ашық сұрақтарды қамтиды және тоғыз тармақтан тұрады. Сауалнама жүргізу орны Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрлігінің Инвесторларға қызмет көрсету орталығы («Бір терезе») болып табылды. Сауалнама жүргізу барысында 50 адам сұралды.

Сауалнаманың мақсаты инвесторлардың Қазақстан Республикасындағы инвестициялық процестерді мемлекеттік басқару сапасына берген бағасын алу, сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін анықтау және оларды инвестициялық процестерді мемлекеттік басқаруды жетілдіру бойынша ұсыныстар тұжырымдау кезінде ескеру болды.

Жүргізілген зерттеулерге сәйкес, сұралған респонденттердің басым бөлігі – 80 %-ы, сыбайлас жемқорлықтың инвестициялық процеске тигізетін ықпалының деңгейі өте жоғары деп есептейді.

Осы далалық зерттеуді (сауалнаманы) жүргізіп, біз, инвесторлардың пікірінше, елдегі инвестициялық ахуалға теріс ықпал ететін мынадай негізгі факторларды анықтадық: сыбайлас жемқорлық деңгейі, салықтық преференциялар және мемлекеттік кепілдіктер. Сыбайлас жемқорлық деңгейі инвесторлар үшін үлкен маңызға ие болғандықтан, біз регрессиялық талдауды жүргізу көмегімен сыбайлас жемқорлықтың шетелдік инвестициялардың түсіміне ықпал ету дәрежесін анықтадық.

Сыбайлас жемқорлықты қабылдау индексі мен инвестициялар арасында тәуелділік бар. Сыбайлас жемқорлықтың экономикаға тигізетін әсерін бағалау сыбайлас жемқорлықтың экономикалық өсуді баяулататынын көрсетті, өйткені, экономиканың шетелдік инвесторлар үшін тартымдылығының төмендеуі, шығындардың ұлғаюы, демек, өнімділіктің төмендеуі және мемлекеттік қаражатты тиімсіз жұмсау орын алады. Осыған

байланысты, сыбайлас жемқорлық, тұтастай алғанда, мемлекеттің экономикалық қауіпсіздігіне және атап айтқанда, шаруашылық жүргізу субъектілерінің инвестициялық белсенділігіне теріс әсер ететін қоғамдық өмірдің ең деструктивті факторларының бірі болып табылады.

«Транспаренси интернешнл» ұйымының деректері және Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің ресми статистикалық деректері зерттеу үшін базаны құрады.

Жүргізілген регрессиялық талдаудың алынған нәтижелеріне сәйкес, егер сыбайлас жемқорлықтың деңгейі тым жоғары болған жағдайда, сыбайлас жемқорлықтан келетін теріс әсер басым болатыны және сыбайлас жемқорлық деңгейінің қысқаруы инвестицияларға оң әсер ететіні айқын болды.

7. Инвестициялық қатынастарды реттейтін негізгі нормативтік құқықтық акт ретінде Кәсіпкерлік кодекс болып табылады.

Инвестициялар және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл саласындағы нормативтік құқықтық базаға жүргізілген талдау инвестициялық заңнамада, бұл жағдайда Кәсіпкерлік кодексте сыбайлас жемқорлық көріністерін болғызбау қажет екенін көрсетті.

Сыбайлас жемқорлық көріністерін азайту мақсатында Қазақстан Республикасы Кәсіпкерлік кодексінің қолданыстағы редакциясына мынадай өзгерістер енгізілсін:

- Кәсіпкерлік кодекстің 279-бабында мүлікті мәжбүрлеп алып қоюдың айрықша жағдайлары: мемлекет меншігіне алу және реквизициялау көзделген. Сонымен бірге, меншік құқығын тоқтатудың реквизициялау сияқты осындай негіз бойынша реквизициялауға негіз болған мән-жайлар тоқтатылатын жағдай ескерілмеген.

Бұл ретте, ҚР Азаматтық кодексінің 253-бабының 3-тармағына сәйкес, мүлкі реквизицияланған адам реквизиция жүргізуге байланысты мән-жайлардың қолданылуы тоқтатылған кезде сақталған мүлікті өзіне қайтарып беруді сот арқылы талап етуге құқылы.

Осыған байланысты, 279-баптың үшінші бөлігін мүлікті қайтару негізі көзделетін үшінші абзацпен толықтыруды ұсынамыз;

- 283-баптың 1-тармағына сәйкес инвестициялық преференциялар ҚР заңды тұлғаларына ғана беріледі. Сонымен қатар, ҚР Кәсіпкерлік кодексінің 274-бабының 2-тармағына сәйкес инвестор деп Қазақстан Республикасында инвестицияларды жүзеге асыратын жеке және заңды тұлғалар түсініледі. Осылайша, ҚР Кәсіпкерлік кодексінде «инвестор» деген ұғымның кең анықтамасы берілген, оған ҚР заңды тұлғалары ғана емес, сондай-ақ басқалар да кіреді.

Осыған байланысты, инвестициялық преференцияларды беруді, тұтастай алғанда, инвесторларға қолдану қажет деп ойлаймыз;

- ҚР Кәсіпкерлік кодексінің 286-бабы 1-тармағының 2) тармақшасына сәйкес инвестициялық басым жоба бойынша инвестициялық преференциялар ҚР жаңадан құрылған заңды тұлғасына ғана беріледі.

ҚР Кәсіпкерлік кодексінің 284-бабының екінші бөлігіне сәйкес инвестициялық басым жоба деп тізбесін Қазақстан Республикасының Үкіметі бекіткен қызметтің белгілі бір басым түрлері бойынша жаңадан құрылған заңды тұлға іске асыратын және республикалық бюджет туралы заңда белгіленген және инвестициялық преференциялар беруге арналған өтінім берілген күнге қолданыста болатын *айлық есептік көрсеткіштің кемінде екі миллион еселенген* мөлшеріндегі инвестицияларды жүзеге асыруды көздейтін инвестициялық жоба түсініледі.

Инвестициялық басым жобаның ерекшелігі заңды тұлғаны құру уақытын емес, инвестициялар көлемін білдіреді деп ойлаймыз. Осыған байланысты, инвестициялық жоба бойынша инвестициялық преференциялар беруді, тұтастай алғанда, ҚР заңды тұлғаларына қолдануға болады деп ойлаймыз. Кедендік баждар салу мәселелері регламенттелетін заңнаманың саласын атаулы түрде белгілеуді ұсынамыз.

Кедендік реттеу мәселелері Қазақстан Республикасының кеден заңнамасынан бөлек, сондай-ақ Кеден одағының кеден заңнамасымен де регламенттеледі.

Осыған байланысты, сілтеме норманы келесідей нақтылау ұсынылады:

- бір мезгілде өтінімнің қозғалысын электрондық онлайн-қадағалау тетігін құра отырып, инвестициялық преференцияларды беруге арналған өтінімдерді қарау мерзімдері күнтізбелік 10 күнге дейін қысқартылсын.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2015 жылғы 26 желтоқсандағы № 1069 қаулысымен бекітілген Инвестициялық омбудсмен қызметі туралы қолданыстағы ережеге инвестициялық омбудсмен институтын күшейту мақсатында өзгерістер мен толықтырулар енгізу қажет. Біздің ойымызша, инвестициялық омбудсмен деп ұсынымдары өзге мемлекеттік органдар үшін ұсынымдық сипатта болатын уәкілетті органның министрін емес, Премьер-Министрді айқындаған жөн, ол инвестициялық омбудсмен қызметіне тағайындалған жағдайда оның ұсынымдары анағұрлым пәрменді болады. Осы Ереженің 4-тармағының 2) тармақшасында инвестициялық омбудсменнің негізгі функцияларынан инвесторларға туындайтын мәселелерді шешуде жәрдемдесудің соттан тыс тәртібін алып тастау және сотқа дейінгі тәртіпті ғана қалдыру ұсыналады. Өйткені, «соттан тыс» және «сотқа дейінгі» деген ұғымдар бір нәрсені көздейді, бұл жаңылыстырады.

Біздің ойымызша, Кәсіпкерлік кодекстің инвестициялық қатынастарды реттейтін тарауының автор ұсынып отырған редакциясын уәкілетті органның заңнаманы жетілдіру және инвестициялық ахуалды жақсарту мақсатында назарға алуына болады.

8. Инвесторлардың мемлекеттік органдармен өзара іс-қимыл жасауы кезінде сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін азайту мақсатында біз мемлекеттік қызметшілердің инвесторлармен жеке қарым-қатынас жасауын барынша азайтуды ұсынамыз.

Біз ақпараттық технологияларды қолдану негізінде инвестициялық қызметке қатысушылардың өзара тиімді іс-қимыл жасау схемасын ұсындық.

Бұл ресурс инвестициялық процестерді мемлекеттік басқаруды жүзеге асыратын мемлекеттік органның, инвесторлардың қызметін жеңілдетеді және сыбайлас жемқорлық көрінісінің профилактикасы болып қызмет етеді.

Ұсынылып отырған анықтамалық-ақпараттық ресурс жұмысының болжамды алгоритмі және оның қолжетімділік пен ашықтық сияқты негізгі қағидаттары әзірленді.

Осылайша, біз ұсынып отырған ұсынымдар, біздің ойымызша, инвестициялық процестерді мемлекеттік басқару саласындағы сыбайлас жемқорлық деңгейінің төмендеуіне ықпал ете алады.

АННОТАЦИЯ

на диссертационную работу на соискание ученой степени
«доктора по профилю» по специальности
«6D051000 – Государственное и местное управление»

УТЕГЕНОВОЙ АЛИИ МУХАМЕДЖАНОВНЫ

**«Противодействие коррупции в сфере государственного управления
инвестиционными процессами в Республике Казахстан»**

Противодействие коррупции в сфере государственного управления инвестиционными процессами приобретает особую актуальность и значимость для успешного развития Республики Казахстан. Управление инвестиционными процессами является важнейшим средством структурного преобразования производственного потенциала Казахстана, повышения его эффективности, проведения действенной экономической политики.

Важной задачей является изучение и обоснование новых форм и методов государственного управления инвестиционными процессами, соответствующих объективным законам рыночной экономики. Разработка научно обоснованной концепции государственного управления инвестиционной деятельностью во многом определяет возможность вхождения страны в тридцатку развитых стран мира.

Вопрос привлечения иностранных инвестиций в Казахстан - один из центральных в рамках Послания Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева народу Казахстана «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность».

Принятая Программа по привлечению инвестиций «Национальная инвестиционная стратегия» в августе 2017 года, разработанная Министерством по инвестициям и развитию Республики Казахстан в соответствии с поручением Главы государства, направлена на создание благоприятного инвестиционного климата и привлечение инвестиций, ориентированных на повышение эффективности.

Между тем, стоит отметить, что в указанной Программе не охвачены вопросы противодействия коррупции в данной сфере, что является актуальным на сегодняшний день, учитывая отрицательную оценку инвесторов при проведении нами полевого исследования.

Таким образом, актуальность изучения диссертационной темы обусловлена следующими обстоятельствами:

- необходимостью проведения научного анализа коррупционных проявлений в сфере государственного управления инвестиционными процессами с целью достижения благоприятного климата, снижения уровня коррупции в инвестиционных процессах и стимулирования притока инвестиций;

- в сфере государственного управления инвестиционными процессами сохраняются коррупционные проявления, связанные с прямым контактом инвесторов и государственных служащих;

- необходимостью усиления защиты прав и интересов инвесторов, а также института инвестиционного омбудсмана;
- недостаточной прозрачностью государственного управления, в котором процесс принятия решений остается закрытым;
- необходимостью привлечения инвестиций, ориентированных на повышение эффективности в соответствии с Программой по привлечению инвестиций «Национальная инвестиционная стратегия».

Огромное значение для Казахстана имеют как отечественные, так и иностранные инвестиции. Поскольку большинство людей во время становления рыночной экономики создали капитал, который в данный момент находится за пределами страны - в зарубежных банках, таким образом, стимулируют экономику других стран. В связи с чем, государству приходится прилагать огромные усилия, чтобы вернуть эти деньги из-за рубежа в казахстанскую экономику, что даст ощутимый толчок развитию отечественного производства.

Вместе с тем, на наш взгляд, иностранные инвестиции являются стратегически важными, поскольку дают возможность обмена опытом, получения ноу-хау, технологий, что влечет повышение конкурентоспособности страны. В связи с чем, основной упор в диссертационной работе направлен на привлечение прямых иностранных инвестиций.

Повышение конкурентоспособности национальной экономики предполагает приоритетность мер по введению государственного управления инвестиционными процессами в электронно-цифровом формате, эффективную защиту прав и законных интересов отечественных и иностранных инвесторов как в досудебном, так и в судебном порядке, с обращением в специализированную инвестиционную судебную коллегия, а также на базе применения английского права в Международном финансовом центре «Астана», в том числе и от любых коррупционных проявлений.

Управление инвестиционными процессами включает в себя не только регулирование денежных потоков, но и строгий контроль расходования инвестиций в экономику страны с определенными коррупционными рисками. Казахстан с первых дней государственной независимости целенаправленно и поэтапно следует курсу на создание эффективных, соответствующих мировым стандартам институтов и механизмов противодействия коррупции. Вместе с тем, решение стратегических задач по дальнейшему росту экономики, повышению благосостояния народа, воплощению в жизнь амбициозной задачи по вхождению в число тридцати наиболее конкурентоспособных стран мира, требует принятия новых системных мер, основанных на модернизации антикоррупционной политики государства и повышении роли институтов гражданского общества в ее реализации, что позволит предельно минимизировать коррупционные проявления.

Таким образом, противодействие коррупции в сфере государственного управления инвестиционными процессами приобретает особую актуальность

и значимость для успешного развития Республики Казахстан.

Степень научной разработанности проблемы. Роль государства в развитии инвестиционной деятельности, методологические аспекты инвестирования являются предметом исследования множества экономических школ. Финансово-экономические аспекты стимулирования инвестиций исследовались такими авторами, как Дж. М. Кейнс, К. Маркс, П. Самуэльсон, М. Фридман и др. Вопросы создания благоприятного инвестиционного климата изучали К. Кереева, К. Колпаков, А. Мудрак, М. Оспанов. В сфере противодействия коррупции значимыми для диссертанта являлись труды Г. Бэкера, С. Роуз-Аккерман, Я. Ардельяновой, С. Алексеева, М. Когамова, Г. Мауленова, Я. Гилинского, Ли Куан Ю и др. В их трудах исследовались причины, признаки коррупционной криминализации государственной власти; роль государства в противодействии коррупции, формы и методы борьбы с коррупцией. Значительно меньше можно найти научных исследований коррупционных проявлений в системе государственного управления инвестиционными процессами, практику реализации прав и интересов инвесторов. Все это требует комплексных научных исследований.

Объект диссертационного исследования – сфера государственного управления инвестиционными процессами.

Предмет диссертационного исследования – общественные отношения, возникающие в ходе противодействия коррупции при осуществлении государственного управления инвестиционными процессами.

Целью диссертационного исследования является разработка практических рекомендаций по противодействию коррупции в сфере государственного управления инвестиционными процессами для достижения благоприятного инвестиционного климата.

Цель диссертационного исследования предполагает решение следующих приоритетных задач:

- 1) изучить международный опыт противодействия коррупции в сфере государственного управления инвестиционными процессами;
- 2) провести анализ государственного управления инвестиционными процессами в Республике Казахстан;
- 3) определить факторы влияния в управлении инвестиционными процессами;
- 4) разработать рекомендации по совершенствованию нормативной правовой базы государственного управления инвестиционными процессами;
- 5) сформировать схему эффективного взаимодействия участников инвестиционного процесса.

Теоретическую и методологическую базу исследования составляют достижения современной экономической науки, концептуальные и общетеоретические положения, представленные в работах зарубежных и отечественных ученых в области противодействия коррупции, государственного управления инвестиционными процессами, нормативные

правовые акты государственных органов по управлению инвестиционной деятельностью.

В диссертационной работе были использованы информационные материалы по инвестиционной деятельности регионов, статистические данные, фактические сведения, приводимые в средствах массовой информации, методологическая, историческая, социально-психологическая литература, обобщение независимых характеристик, а также специальная и периодическая литература по исследуемой проблеме.

В работе применяются количественные и качественные методы исследования: анализ нормативных правовых актов, анкетирование, внешнее, свободное и стандартизированное наблюдения, коллегиальное обсуждение, регрессионный анализ, контент-анализ нормативных документов, законодательных актов Республики Казахстан, регулирующих правоотношения в сфере инвестиционной деятельности и противодействия коррупции, сравнительный анализ.

Также в диссертационной работе используется системный анализ с учетом междисциплинарного характера исследования проблемы.

Научная новизна исследования:

- выявлены коррупционные проявления в существующей модели государственного управления инвестиционными процессами;
- обобщен международный опыт противодействия коррупции в сфере государственного управления инвестиционными процессами;
- проведена комплексная оценка влияния коррупции на инвестиционные процессы в Республике Казахстан;
- обоснованы меры по совершенствованию нормативной правовой базы государственной поддержки инвестиционной деятельности;
- разработана схема эффективного взаимодействия участников инвестиционного процесса.

Теоретическая значимость исследования определяется ее вкладом в развитие теории инвестиционной политики и противодействия коррупции. Результаты исследования способствуют углублению представлений об особенностях эффективного государственного управления инвестиционными процессами и противодействию коррупции в данной сфере. Сформулированные выводы и рекомендации могут быть использованы для совершенствования государственного управления инвестиционными процессами.

Практическая значимость исследования состоит в том, что выдвинутые теоретические положения и выводы могут внести ощутимый вклад в развитие инвестиционной деятельности. Рекомендации могут быть использованы при определении государственной инвестиционной политики, государственных программ, совершенствования законодательства в сфере инвестиционной деятельности.

Результаты исследования могут быть использованы в практической деятельности Министерства по инвестициям и развитию Республики Казахстан и акционерного общества «Национальная компания «Kazakh

Invest».

Основные положения, выносимые на защиту:

6. В рамках дополненной существующей модели государственного управления инвестиционными процессами обоснованы и определены зоны, наиболее подверженные коррупционным проявлениям. Указанные зоны относятся к прикладной фазе.

7. В целях формирования благоприятного инвестиционного климата в Республике Казахстан целесообразно использовать положительный международный опыт противодействия коррупции, в частности, процедуры принятия государственных управленческих решений на основе проведения комплексного анализа экономической свободы инвесторов, установления ограничений государственного вмешательства в деятельность иностранных инвесторов, их личных контактов с представителями государственных органов.

8. Комплексная оценка показала наличие влияния коррупции на инвестиционные процессы. Проведенные полевые исследования выявили неблагоприятные факторы, оказывающие зависимость между уровнем коррупции и поступлением инвестиций. Регрессионный анализ подтверждает данное влияние.

9. Предлагаются рекомендации по внесению изменений и дополнений в действующую редакцию главы 25 Предпринимательского кодекса Республики Казахстан «Государственная поддержка инвестиционной деятельности» в части совершенствования регулирования инвестиционных отношений и улучшения инвестиционного климата.

10. На основе применения информационных технологий обосновано эффективное взаимодействие участников инвестиционных процессов. Данная схема предполагает исключение личного контакта инвесторов с государственными служащими.

Апробация основных результатов исследования. Основные идеи положения и результаты диссертационного исследования были изложены в 9 научных публикациях диссертанта, в том числе в журнале с ненулевым импакт-фактором, который вошел в базу данных Scopus, в научных изданиях, перечень которых утвержден Комитетом по контролю в сфере образования и науки МОН РК, а также в материалах международных конференций: Международная научно-практическая конференция «Global Science and Innovation» (Чикаго, США, 2015); XX Международная научно-практическая конференция «Экономика и управление в XXI веке: тенденции развития» (Новосибирск, Россия, 2015); Международная научно-практическая конференция «Совершенствование законодательства Республики Казахстан в сфере интеллектуальной собственности» (Астана, Казахстан, 2015); VII Международная научно-практическая конференция «Международный опыт управления инвестиционными процессами: система мер предупреждения коррупции» (Москва, Россия, 2017); XXVII Международная научно-практическая конференция «Коррупция как один из видов инвестиционных рисков в инвестиционной деятельности» (Новосибирск, Россия, 2017).

Результаты диссертационного исследования изложены в 9 публикациях, из которых 1 статья – в международном журнале с ненулевым импакт-фактором, входящем в базу данных Scopus, 3 статьи – в изданиях, рекомендованных Комитетом по контролю в сфере образования и науки МОН РК и 5 статей – в сборниках международных конференций.

Структура исследования сформирована с учетом логической последовательности и причинно-следственной взаимообусловленности излагаемых проблем теоретического, научно-практического и методического характера. Последовательность изложения и объем диссертационного исследования обусловлены целями и задачами, решаемыми в настоящей работе.

Диссертационная работа состоит из введения, трех глав, заключения, списка использованных источников и приложения. *Первая глава* посвящена теоретико-методологическим основам коррупции в сфере государственного управления инвестиционными процессами, где анализируются финансово-экономические школы в сфере управления инвестициями. Анализ литературных источников показал, что в процессе эволюции экономической мысли теория инвестирования получала развернутое концептуальное развитие в научных постулатах практически всех школ и течений.

Современный международный опыт свидетельствует о том, что на разработку государственной инвестиционной политики воздействуют разные теоретические рекомендации, эффективность применения которых зависит от полноты учета особенностей сложившейся конъюнктуры, различных факторов, воздействующих на инвестиционную деятельность, комплексности и последовательности предпринимаемых мер экономического регулирования.

Сделан вывод, что универсальных методов противодействия коррупции в сфере государственного управления инвестиционными процессами не существует, поэтому каждая страна мира, из своих внутренних реалий, выбирает собственную стратегию и систему антикоррупционных мер.

Вторая глава диссертации посвящена анализу современного состояния коррупции в государственном управлении инвестиционными процессами. Проведен анализ государственного управления инвестиционными процессами в Республике Казахстан. Коррупция рассматривается как вид инвестиционных рисков, который удерживает потенциальных инвесторов от активной инвестиционной деятельности. Рассматривая инвестиционные риски как непредвиденную возможность возникновения финансовых затрат в случае неопределенности условий инвестирования, коррупция является одним из непрогнозируемых рисков. Она подрывает экономику страны и бюджетную политику, снижает эффективность инвестирования из-за оказания предпочтения инвестиционным проектам, облегчающим возможность разворовывания бюджета. В целях защиты прав и интересов инвесторов рассмотрены правовые возможности их реализации. Изучены стимулы, преференции и льготы, предоставленные инвесторам, создание и

развитие Международного финансового центра «Астана», исследованы действующие Анतिकоррупционная стратегия на 2015-2025 годы и Программа по привлечению инвестиций «Национальная инвестиционная стратегия». В целях противодействия коррупции в сфере государственного управления инвестиционными процессами, изучено взаимодействие инвесторов и уполномоченного государственного органа посредством принципа «одного окна», в соответствии с действующим законодательством.

Во втором разделе проанализировано текущее состояние коррупции в стране. Проведено анкетирование инвесторов с целью определения степени их удовлетворенности в потребностях, получения оценки качества государственного управления инвестиционными процессами, а также выявления факторов, влияющих на инвестиционный климат для выработки предложений по совершенствованию государственного управления инвестиционными процессами.

Несмотря на большое количество обращений иностранных инвесторов в Комитет по инвестициям Министерства по инвестициям и развитию Республики Казахстан, иностранные инвесторы не спешат вкладывать в экономику Казахстана, что также подтверждается официальными статистическими данными Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан. Причинами этого, из проведенного полевого исследования, согласно мнению опрошенных инвесторов, являются отсутствие государственных гарантий, налоговая нагрузка и высокий уровень коррупции.

Между тем, 10% опрошенных указали, что законодательная база является одним из основных критериев выбора инвестиционного проекта, 10% инвесторов, прошедших анкетирование, считают, что экономическая эффективность и потребность населения в будущей продукции являются важными условиями для инвестирования, 80% респондентов утверждает, что их больше интересует получение стабильного дохода, нежели необходимость страны в конкретном инвестиционном проекте.

В качестве препятствий для инвестирования в экономику Казахстана респондентами были отмечены налоги, коррупция, отсутствие государственных гарантий. В частности, к большому сожалению, коррупция занимает лидирующее место среди ответов опрошенных, что составляет 80%, отсутствие государственных гарантий – 12% и высокими посчитали налоговые ставки 8% респондентов, в частности, инвесторы высказывали недовольство касательно высокой ставки налога на добавленную стоимость. На самом деле, Казахстан является одной из стран, в которой предусмотрены самые низкие налоговые ставки.

В соответствии с законодательством Республики Казахстан, инвесторы освобождаются от некоторых видов налогов. Инвесторам предоставляются налоговые преференции по корпоративному подоходному налогу и земельному налогу сроком на 10 лет, налогу на имущество юридических лиц сроком на 8 лет, то есть налоговая ставка равна нулю.

Так, ежегодно Всемирный Банк проводит оценку состояния бизнес-климата в 183 странах по 11-ти индикаторам рейтинга «DoingBusiness» (рейтинг, определяющий легкость ведения бизнеса). По индикатору «Налогообложение» в рейтинге Всемирного банка «DoingBusiness 2016» Казахстан поднялся и занимает 18-е место среди 183 стран. Между тем, общая налоговая ставка (в процентах прибыли) в Казахстане - одна из самых низких среди 183 стран мира – 29,2% (тогда как, например, в странах Европы и Центральной Азии – 34,8%, в странах ОЭСР – 41,2%), количество выплат составило 7 платежей (в странах Европы и Центральной Азии – 19,2, в странах ОЭСР – 11,1 выплат), зарплатные налоги и отчисления в Казахстане составляют 11,2% (в странах Европы и Центральной Азии – 20,4%, в странах ОЭСР – 24,1%) а время, необходимое налогоплательщикам для выполнения своих обязательств – 188 часов (в странах Европы и Центральной Азии – 232,7 часа, в странах ОЭСР – 176,6 часа)

Среди опрошенных инвесторов, к большому сожалению, только 10% утверждают о том, что их устраивает деятельность государственных органов.

В отношении недостатков, 40% респондентов уверено указали, что длительность рассмотрения и согласования документации значительно затрудняет их деятельность. 40% лиц, прошедших анкетирование, заявили о наличии бюрократизма в государственном управлении инвестиционным процессом. 4% опрошенных утверждают о наличии некомпетентности среди государственных служащих, оставшиеся 6% респондентов ссылаются на отсутствие и боязнь ответственности за принятые решения. Укрепление, совершенствование структуры управления, реформы в сфере государственной службы не будут успешны, пока одна из ключевых фигур — государственный служащий — будет оставаться в глазах общественности носителем таких отрицательных черт, как непрофессионализм, бюрократизм, коррумпированность.

Между тем, 10% инвесторов, прошедших анкетирование, утверждают о наличии коррупционных рисков при выборе инвестиционного проекта, то есть по их словам, для получения конкретного проекта, который они считают выгодным для себя, необходимо согласие некоторых государственных органов, курирующих ту или иную сферу деятельности. К большому сожалению, всего лишь 20% оставшихся опрошенных инвесторов отметили отсутствие коррупции в государственном управлении инвестиционными процессами на всех стадиях. Настораживает тот факт, что большинство опрошенных респондентов - 70% инвесторов - предполагают наличие коррупции при реализации инвестиционных проектов

Инвесторы утверждают, что на стадии реализации инвестиционных проектов возникают препоны со стороны государства. В том числе гарантии, предоставленные государством инвесторам при заключении договоров на протяжении разных периодов времени, на самом деле отсутствуют. В связи с чем, данные инвесторы обращаются с вопросом об обещанных Правительством Республики Казахстан гарантиях в Министерство по инвестициям и развитию Республики Казахстан. В случае неразрешения

созданных проблем, инвесторы имеют возможность обратиться к инвестиционному омбудсмену.

В качестве рекомендаций и пожеланий инвесторы внесли некоторые предложения, что было весьма актуально и ценно для исследовательской работы. 60% опрошенных утверждают, что в целях противодействия коррупции в сфере государственного управления инвестиционными процессами необходима прозрачность на всех уровнях принятия решения при реализации инвестиционного проекта, а также повышение прозрачности при проведении тендеров. 10% считают, что необходима детальность процедур, четкость формулировок, отсутствие двойного толкования, рассмотрение споров независимым арбитражем.

В целях разрешения имеющихся проблем инвесторов, необходимости в независимом арбитраже, а также согласно Плану нации «100 конкретных шагов по реализации пяти институциональных реформ Главы государства Нурсултана Назарбаева» от 06 мая 2015 года, в Астане создан Международный Финансовый Центр «Астана», в котором с 2018 года будут проводиться судебные процессы с участием иностранных инвесторов на базе английского права под председательством иностранных судей.

Проведенный регрессионный анализ показал наличие зависимости между уровнем коррупции в стране и валовым притоком прямых инвестиций.

Согласно полученным результатам, очевидно, что в случае если уровень коррупции слишком высок, превалирует отрицательный эффект от коррупции, и сокращение уровня коррупции благоприятно сказывается на инвестициях.

Третья глава посвящена анализу нормативной правовой базы в сфере инвестиционной деятельности. Изучено действующее законодательство, регулирующее права и интересы инвесторов, в частности, Предпринимательский кодекс Республики Казахстан, предложены изменения и дополнения в указанный кодекс с целью совершенствования законодательства.

Проведенное исследование позволяет предложить эффективную схему взаимодействия участников инвестиционных процессов на основе применения информационных технологий. Наличие такого ресурса предоставит возможность осуществления не только контроля за своевременным рассмотрением и обращением инвесторов, но и позволит предупредить, выявить злоупотребления и иные условия, создающие коррупционные проявления.

Таким образом, проведенный в работе анализ позволяет сделать следующие **выводы**:

В данном диссертационном исследовании изучены теоретические основы противодействия коррупции в сфере государственного управления инвестиционными процессами как науки и практики. Проведенные автором теоретические и прикладные исследования позволили разработать рекомендации по противодействию коррупции в сфере государственного

управления инвестиционными процессами для достижения благоприятного инвестиционного климата, снижения уровня коррупции в стране, стимулирования притока инвестиций.

1. Как объект научного анализа, современные концепции государственного управления инвестиционными процессами формируют особую систему теоретических знаний, интегрирующую выводы инвестиционных теорий многих поколений ученых. Базовыми концепциями являются кейнсианство и монетаризм. При внешне противоположных подходах к выбору объекта управления – платежеспособного спроса или предложения инвестиционных ресурсов – в рамках обеих теорий исследуется единый совокупный объект – инвестиционный рынок в неразрывном сочетании инвестиционного спроса и предложения. Критическое сопоставление концепций монетаризма и кейнсианства доказывает неполноценность как исключительно рыночного, так и государственного механизма управления инвестиционными процессами. Поэтому в целях совершенствования управления инвестиционными процессами в государстве разумнее всего применять смешанный тип управления, в котором органически соединяются достоинства инструментария обеих моделей регулирования. Причем при устойчивом экономическом развитии возрастает значение рыночных методов стимулирования инвестиционных процессов, в то время, как государство сохраняет за собой определенные функции в сфере правового регулирования.

Эффективность государственной инвестиционной политики в условиях рыночной экономики определяется сложившейся и прогнозируемой конъюнктурой инвестиционных рынков, зависящей от многих факторов, среди которых важнейшее место занимают темпы инфляции, являющиеся индикатором уровня сбалансированности экономики. В зависимости от темпов инфляции, уровня безработицы, темпов роста национального дохода может применяться та или иная система государственного управления инвестиционными процессами, в том числе различные методы денежно-кредитной и финансово-налоговой политики.

Под государственным управлением инвестиционными процессами понимаются формы и методы административного и экономического характера, определенные в порядке, утвержденном в нормативных правовых актах, используемые государственными органами для осуществления инвестиционной политики, обеспечивающей государственные задачи социально-экономического развития страны и ее регионов, повышения притока инвестиций, обеспечения государственных гарантий и безопасных условий для вложения в различные инвестиционные объекты.

Под стратегическим управлением инвестиционной деятельностью в стране можно принять процесс, включающий в себя обоснование и реализацию целей и стратегий инвестиционной системы на основе прогноза влияния факторов инвестиционной среды; выявление проблем и принятие управленческих решений, направленных на повышение эффективности и активизацию инвестиционных процессов. Инвестиционная стратегия при

этом представляет собой целенаправленную деятельность по определению важнейших направлений финансирования инвестиций, выбору приоритетов развития страны и разработке требуемого для их осуществления комплекса мер.

2. Нами определены зоны коррупционного проявления в существующей модели государственного управления инвестиционными процессами. В представленной нами модели наибольшие указанные зоны обнаружены в прикладной фазе управления инвестиционными процессами.

На основании проведенного анализа мы делаем вывод о том, что государственное управление инвестиционными процессами и противодействие коррупции необходимо сочетать и проверять на практике с целью совершенствования антикоррупционной политики, тем самым снижая уровень коррупции и улучшая инвестиционный климат в стране. Необходимо добиваться устранения всех проявлений коррупции.

3. В работе изучен международный опыт противодействия коррупции в сфере управления инвестиционными процессами таких стран, как США, Сингапур, Южная Корея, Ирландия, Гонконг.

На наш взгляд, интересен опыт Гонконга в области привлечения инвестиций и Сингапура в сфере противодействия коррупции.

Международный опыт свидетельствует, что сегодня противостоять коррупции можно посредством применения комплекса мер и механизмов, охватывающих правовые, административные, экономические, информационные инструменты. Главный акцент должен быть сделан на условия и причины возникновения данного явления, т.е. на использование мер предупреждения коррупционной преступности. В этой связи изучение и анализ международного опыта имеют особое значение для выявления и использования «лучших практик» в борьбе с коррупцией. В то же время комплекс методов по борьбе с коррупцией, принимаемых каждой страной, уникален и зависит не только от политической и экономической стабильности, но и от менталитета, обычаев и традиций, а также от площади занимаемой территории, плотности, численности населения и доминирующей религии.

Поэтому простой перенос зарубежной модели на национальную почву не является эффективным. При формировании государственных антикоррупционных стратегий следует учитывать отдельные методы и меры борьбы с коррупцией, а также практику реализации уже принятых решений с целью совершенствования механизмов противодействия коррупции.

Универсальных методов противодействия коррупции не существует, поэтому каждая страна мира, исходя из своих внутренних реалий, выбирает собственную стратегию и систему антикоррупционных мер. Однако положительный опыт разработки и целенаправленной реализации зарубежных стратегий противодействия коррупции необходимо изучать. Антикоррупционные стратегии всегда реализуются в условиях действия многих разнообразных факторов развития тех или иных стран, которые в других странах могут действовать иначе или не действовать совсем.

В целях улучшения инвестиционного климата и снижения уровня коррупции в Казахстане, на наш взгляд, возможно перенять международный опыт в части проведения анализа экономической свободы инвесторов, через установление ограничений государственного вмешательства в деятельность иностранных инвесторов, и их личных контактов с представителями государственных органов.

Также возможно применить политику правительств ряда развитых стран, которая гарантирует возврат задолженности иностранным банкам. Такая форма вложений в экономику государства с высоким уровнем коррумпированности государственных политиков считается более привлекательной для иностранных инвесторов.

Наряду с этим необходимо в антикоррупционном законодательстве затронуть и защитить права и интересы иностранных инвесторов.

4. В настоящее время в Казахстане сложились благоприятные условия для иностранных инвестиций. Налоговые преференции, государственные гарантии, правовая защита и решение многих вопросов собственности способствуют инвестициям в целом, в особенности иностранным.

Самые крупные инвесторы – из Нидерландов, – в 2016 году проявили существенный рост интереса к финансированию проектов в Казахстане, Также прямые инвесторы из Швейцарии за год нарастили приток средств в экономику Республики Казахстан на 724 миллиона долларов США, их доля в валовом объеме инвестиций составила 13%. Инвесторы из США увеличили объем прямых инвестиций за год на 652 миллиона долларов США. С 2015 года приток прямых иностранных инвестиций увеличивается.

В 2015 году был принят Закон Республики Казахстан «О противодействии коррупции», что положительно повлияло на место в рейтинге из 176 стран по индексу восприятия коррупции, составленному международной организацией «Трансперенси Интернешнл». Это позволило Казахстану в 2016 году набрать 29 баллов, что на 1 балл больше по сравнению с предыдущим годом.

5. Именно коррупция является фактором, сдерживающим инвесторов от вхождения на казахстанский рынок, а также риск, что инвестиции могут оказаться направленными в монополистический сектор, где компания и государственные органы имеют возможность получать нелегальный доход.

Коррупцию можно отнести к виду инвестиционных рисков, который удерживает потенциальных инвесторов от активной инвестиционной деятельности. Если рассматривать инвестиционные риски как непредвиденную возможность возникновения финансовых затрат в случае неопределенности условий инвестирования, коррупция является одним из непрогнозируемых рисков. Она подрывает экономику страны и бюджетную политику, снижает эффективность инвестирования из-за оказания предпочтения инвестиционным проектам, облегчающим возможность разворовывания бюджета.

6. На сегодняшний день в антикоррупционном законодательстве предусмотрены превентивные меры, которые должны повлиять на

минимизацию коррупционных рисков в государственных органах, однако отсутствуют специальные механизмы противодействия коррупции в сфере инвестиционной деятельности. В этой связи, в Законе Республики Казахстан «О противодействии коррупции» необходимо отдельно регламентировать права и интересы инвесторов, что благотворно отразится на инвестиционном климате.

На современном этапе иностранные инвесторы не спешат вкладываться в экономику Казахстана. Причинами этого, согласно проведенному полевому исследованию, выступают отсутствие государственных гарантий, налоговая нагрузка и высокий уровень коррупции.

В целях выявления коррупционного риска в государственном управлении инвестиционными процессами нами было проведено анкетирование инвесторов.

Была разработана анкета для проведения опроса иностранных инвесторов. Анкета содержит открытые вопросы и состоит из девяти пунктов. Местом проведения анкетирования являлся Центр обслуживания инвесторов («Одно окно») в Комитете по инвестициям Министерства по инвестициям и развитию Республики Казахстан. В ходе анкетирования было опрошено 50 человек.

Целью анкетирования являлось получение оценки инвесторов качества государственного управления инвестиционными процессами в Республике Казахстан, выявления коррупционных рисков и их учета при выработке предложений по совершенствованию государственного управления инвестиционными процессами.

Согласно проведенным исследованиям, большая часть опрошенных респондентов, а это 80%, считает весьма высоким уровень влияния коррупции на инвестиционный процесс.

Проведя данное полевое исследование (анкетирование), нами были выявлены основные факторы, отрицательно влияющие, по мнению инвесторов, на инвестиционный климат в стране: уровень коррупции, налоговые преференции и государственные гарантии. Поскольку уровень коррупции имеет большое значение для инвесторов, мы выявили степень влияния коррупции на приток иностранных инвестиций с помощью проведения регрессионного анализа.

Существует зависимость между индексом восприятия коррупции и инвестициями. Оценка воздействия коррупции на экономику показывает, что коррупция замедляет экономический рост, поскольку происходит снижение привлекательности экономики для иностранных инвесторов, увеличение издержек, а, следовательно, снижение производительности и неэффективное расходование государственных средств. В этой связи, коррупция представляет собой один из наиболее деструктивных факторов общественной жизни, отрицательно воздействующих на экономическую безопасность государства в целом и инвестиционную активность субъектов хозяйствования в частности.

Базу для исследования составили данные организации «Транспаренси интернешнл» и официальные статистические данные Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан.

Согласно полученным результатам проведенного регрессионного анализа очевидно, что в случае если уровень коррупции слишком высок, превалирует отрицательный эффект от коррупции и сокращение уровня коррупции благоприятно сказывается на инвестициях.

7. В качестве основного нормативного правового акта, регулирующего инвестиционные отношения, является Предпринимательский кодекс.

Анализ нормативной правовой базы в сфере инвестиций и противодействия коррупции показал, что в инвестиционном законодательстве, в данном случае Предпринимательском кодексе, необходимо исключить коррупционные проявления.

В целях снижения коррупционных проявлений внести изменения в действующую редакцию Предпринимательского кодекса Республики Казахстан в части:

- в статье 279 Предпринимательского кодекса предусматриваются исключительные случаи принудительного изъятия имущества: национализация и реквизиция. Вместе с тем по такому основанию прекращения права собственности как реквизиция не оговорен случай, когда прекращаются обстоятельства, явившиеся основаниями реквизиции.

При этом, согласно пункту 3 статьи 253 Гражданского кодекса РК, лицо, имущество которого реквизировано, вправе при прекращении действия обстоятельств, в связи с которыми произведена реквизиция, требовать по суду возврата ему сохранившегося имущества.

В этой связи предлагаем часть третью статьи 279 дополнить абзацем третьим, в котором будет предусмотрено основание возвращения имущества;

- в соответствии с пунктом 1 статьи 283 инвестиционные преференции предоставляются только юридическим лицам РК. В то же время, согласно пункту 2 статьи 274 Предпринимательского кодекса РК, под инвестором понимаются физические и юридические лица, осуществляющие инвестиции в Республике Казахстан. Таким образом, Предпринимательский кодекс РК дает широкое определение понятия «инвестор», куда включаются не только юридические лица РК.

В этой связи полагаем распространить предоставление инвестиционных преференций в целом на инвесторов;

- согласно подпункту 2) пункта 1 статьи 286 Предпринимательского кодекса РК, инвестиционные преференции по инвестиционному приоритетному проекту предоставляются только вновь созданному юридическому лицу РК.

В соответствии с частью второй статьи 284 Предпринимательского кодекса РК, под инвестиционным приоритетным проектом понимается инвестиционный проект, реализуемый вновь созданным юридическим лицом по определенным приоритетным видам деятельности, перечень которых утвержден Правительством Республики Казахстан, и предусматривающий

осуществление инвестиций в размере *не менее двухмиллионнократного размера месячного расчетного показателя*, установленного законом о республиканском бюджете и действующего на дату подачи заявки на предоставление инвестиционных преференций.

Полагаем, что особенность инвестиционного приоритетного проекта заключается не во времени создания юридического лица, а в объеме инвестиций. В этой связи полагаем возможным распространить предоставление инвестиционных преференций по инвестиционному проекту в целом юридическим лицам РК. Предлагаем адресно установить отрасль законодательства, которой регламентируются вопросы обложения таможенными пошлинами.

Вопросы таможенного регулирования регламентируются помимо таможенного законодательства Республики Казахстан, также и таможенным законодательством Таможенного союза.

В этой связи предлагается уточнить отсылочную норму:

- сокращения сроков рассмотрения заявок на предоставление инвестиционных преференций до 10 календарных дней, с одновременным созданием механизма электронного онлайн-отслеживания движения заявки.

В действующее Положение о деятельности инвестиционного омбудсмана, утвержденного Постановлением Правительства Республики Казахстан от 26 декабря 2015 года №1069, необходимо внести изменения и дополнения с целью усиления института инвестиционного омбудсмана. Инвестиционным омбудсменом следует определить не министра уполномоченного органа, чьи рекомендации для иных государственных органов имеют лишь рекомендательный характер, но, на наш взгляд, более действенными будут рекомендации в случае назначения на должность инвестиционного омбудсмана Премьер-Министра. Предлагается в подпункте 2) пункта 4 данного Положения в основных функциях инвестиционного омбудсмана исключить внесудебный порядок оказания содействия инвесторам в решении возникающих вопросов и оставить лишь досудебный порядок. Поскольку понятия «внесудебный» и «досудебный» предполагают одно и то же, что вводит в заблуждение.

На наш взгляд, предлагаемая автором редакция главы Предпринимательского кодекса, регулирующей инвестиционные отношения, может быть принята во внимание уполномоченным государственным органом в целях совершенствования законодательства и улучшения инвестиционного климата.

8. В целях снижения коррупционных рисков при взаимодействии инвесторов с государственными органами, нами предлагается минимизировать личный контакт государственных служащих с инвесторами.

Нами предложена схема эффективного взаимодействия участников инвестиционной деятельности на основе применения информационных технологий. Ресурс облегчит деятельность государственного органа, осуществляющего государственное управление инвестиционными

процессами, инвесторам и послужит профилактикой проявления коррупционных проявлений.

Разработан примерный алгоритм работы предлагаемого справочно-информационного ресурса и его основные принципы: доступность и прозрачность.

Таким образом, предлагаемые нами рекомендации, на наш взгляд, могут повлиять на снижение уровня коррупции в сфере государственного управления инвестиционными процессами.

ABSTRACT

on the thesis on competition for a science degree of «doctor on profile»
in the specialty «6D051000 – Public and Local Administration»

UTEGENOVA ALIYA MUKHAMEDZHANOVNA

«Fighting corruption in the sphere of public administration of investment processes in the Republic of Kazakhstan»

Fighting corruption in the sphere of public administration of investment processes is of particular relevance and importance for the successful development of the Republic of Kazakhstan. Management of investment processes is essential for the structural transformation of the production potential of Kazakhstan, improving its efficiency, carrying out effective economic policy.

An important task is the study and justification of new forms and methods of public administration of investment processes, which are appropriate to the objective laws of the market economy. The development of scientifically grounded concept of public administration of investment activities largely determines the ability of the country to join the top thirty developed countries of the world.

The issue of attracting foreign investment in Kazakhstan is one of Central in the message of the President of the Republic of Kazakhstan N. Nazarbayev to people of Kazakhstan «The Third Modernization of Kazakhstan: Global Competitiveness».

Program on attraction of investments «National Investment Strategy», which was adopted in August 2017 by the Ministry of investments and development of the Republic of Kazakhstan in accordance with the instructions of the head of state, is aimed at creating a favorable investment climate and attraction of investments, which are targeted at increasing efficiency.

Meanwhile, it should be noted that the Program does not cover issues of fighting corruption in this field that are relevant today, taking into account a negative evaluation of investors which was identified as a result of our field research.

Thus, the relevance of studying the topic of this thesis driven by the following circumstances:

- the need for scientific analysis of corruption in the sphere of public administration of investment processes in order to achieve a favorable climate, reducing the level of corruption in investment processes and stimulation of inflow of investments;
- in the sphere of public administration of investment processes remain corruption practices concerned with direct contact between investors and government officials;
- the need to strengthen the protection of the rights and interests of investors and the Institute of Investment Ombudsman;
- lack of transparency in public administration, where decision-making remains closed

- the necessity of investments attraction aimed at increasing efficiency in accordance with the Program on investment attraction called «National Investment Strategy».

Both domestic and foreign investment have great importance for Kazakhstan. Since most people at the time of market economy formation created the capital that is currently outside the country in foreign banks, thus stimulating the economies of other countries. In this respect, the government has to make great efforts to recover the money from abroad in the economy of Kazakhstan, which will give significant impetus to the development of domestic production.

However, in our view, foreign investment is strategically important as it provides an opportunity of exchange of experiences, know-how, technologies that increase a country's competitiveness. Therefore, the main focus in this thesis is aimed at attracting foreign direct investment.

Improving the competitiveness of the national economy assumes priority measures introducing public administration of investment processes in the electronic digital format, effective protection of the rights and legitimate interests of domestic and foreign investors in pre-trial and in court, with appeal to specialized investment judicial Board and the application of English law in International financial center «Astana», including any corruption practices.

Management of investment processes includes not only the regulation of money flows, but also the strict control of investment spending in the economy with certain corruption risks. Since the first days of state independence Kazakhstan deliberately and gradually follows the course to create an effective, relevant to international standards institutions and mechanisms of fighting corruption. However, the strategic objectives for the further economic growth, improvement of people's welfare, realization of the ambitious task of entering the top thirty most competitive countries in the world, requires the adoption of a new system of measures based on the modernization of anti-corruption policy and enhancing the role of civil society institutions in its implementation, which will allow you to ultimately minimize corruption.

Thus, fighting corruption in the sphere of public administration of investment processes is of particular relevance and importance for the successful development of the Republic of Kazakhstan.

The degree of scientific elaboration of the problem. The role of the state in the development of investment activities, the methodological aspects of the investment are the subject of many economic schools study. Financial and economic aspects of investment promotion were studied by such authors as J.M. Keynes, K. Marx, P. Samuelson, M. Friedman and others. Issues of creating a favorable investment climate were studied by K. Kireeva, K. Kolpakov, A. Mudrak, M. Ospanov. For the dissertation the works of G. Becker, and S. Rose-Ackerman, J. Ardeljanova, S. Alekseev, M. Kogamov, G. Maulenov, J. Gilinsky, Lee Kuan Yew etc. in the sphere of fighting corruption were significant. In their studies the causes, signs of corruption criminalization of state power; the role of the state in fighting corruption, forms and methods of fight against corruption were investigated. Much less you can find scientific studies of corruption in the system

of public administration of investment processes, the practice of the investors' rights and interests' implementation. This calls for comprehensive scientific research.

The object of the dissertation research is the field of public administration of investment processes.

Subject of the dissertation research is public relations that are arising in the course of fighting corruption in the implementation of public administration of investment processes.

The **aim** of the research is to develop practical recommendations for fighting corruption in the sphere of public administration of investment processes in order to achieve a favorable investment climate.

The aim of the study involves addressing the following **tasks**:

1) to study the international experience of fighting corruption in the sphere of public administration of investment processes;

2) to analyze the public administration of investment processes in the Republic of Kazakhstan;

3) to determine factors of influence in the investment processes' administration;

4) to develop recommendations for improving the normative legal base of the public administration of investment processes;

5) to form the effective scheme of investment process participants' interaction.

Theoretical and methodological base of the research: the achievements of modern economic science, the conceptual and theoretical position presented in works of foreign and domestic scientists in the field of fighting corruption, public administration of investment processes, regulatory legal acts of state bodies on management of investment activities.

In this thesis information materials on investment activity of the regions, statistical data, factual information presented in the media, methodological, historical, socio-psychological literature, a generalization of independent characteristics, special and periodical literature on an investigated problem were used.

In this paper quantitative and qualitative research methods are used: analysis of normative legal acts, surveys, external, free, and standardized observation, collegial discussion, regression analysis, content analysis of regulatory documents, legislative acts of the Republic of Kazakhstan, regulating legal relations in the sphere of investment activities and fighting corruption, a comparative analysis.

Also, taking into account the interdisciplinary nature of the research problem, a systematic analysis is used in this thesis.

Scientific novelty of research:

- signs of corruption in the current model of public administration of investment processes have been identified;

- the international experience of fighting corruption in sphere of public administration of investment processes have been summarized;

- a comprehensive assessment of the impact of corruption on investment

processes in the Republic of Kazakhstan has been conducted;

- measures for improving the normative legal base of state support of investment activity have been justified;

- a scheme for effective interaction of investment process participants has been developed.

The theoretical significance of the research is determined by its contribution to the development of the theory of investment policies and anti-corruption. The results of the study contribute to deepen the understanding about the features of effective public administration of investment processes and fighting corruption in this sphere. Conclusions and recommendations can be used to improve public administration of investment processes.

Practical significance of the research is that theoretical principles and conclusions that are put forward can make a significant contribution to the development of investment activity. Recommendations can be used to determine state investment policy, public programs, improvement of legislation in the sphere of investment activities.

The results of the study can be used in the practical activities of the Ministry on investments and development of the Republic of Kazakhstan and joint stock company «National Company «Kazakh Invest».

Fundamental principles submitted to defense:

1. Under the augmented current model of public administration of investment processes the most vulnerable areas to corruption have been grounded and determined. These areas refer to the application phase.

2. In order to create a favorable investment climate in the Republic of Kazakhstan it is worthwhile to use positive international experience of fighting corruption, in particular, procedures for the adoption of state administrative decisions on the basis of a comprehensive analysis of the economic freedom of investors, establish limits of state intervention in the activities of foreign investors, their personal contacts with government representatives.

3. A comprehensive evaluation showed the presence of impact of corruption on investment processes. Field studies revealed negative factors that have a correlation between the level of corruption and FDI inflows. Regression analysis confirms this effect.

4. Recommendations for amendments to the current Chapter 25 of the Entrepreneurial Code of the Republic of Kazakhstan «State support of investment activities» concerning improvement of regulation of investment relations and improvement of the investment climate.

5. Via application of information technologies effective interaction of participants of investment processes has been proved. This scheme involves the exclusion of personal contact with investors, public officials.

Approbation of the study's main results.

The main ideas of the principles and results of the dissertation research were presented in 9 scientific publications of the defender of the thesis, including non-zero impact factor journal cited in the Scopus database, in scientific journals, a list of which is approved by the Committee for control in education sphere and

science MES RK, in the proceedings of international conferences: International Scientific-Practical Conference «Global Science and Innovation» (Chicago, USA, 2015), XX International Scientific-Practical Conference «Economics and Management in XXI Century: Tendencies of Development» (Novosibirsk, Russia, 2015); International Scientific-Practical Conference «Improvement of Legislation of the Republic of Kazakhstan in the Sphere of Intellectual Property» (Astana, Kazakhstan, 2015); the VII International Scientific-Practical Conference «International Experience of Management of Investment Processes: the System of Measures of the Prevention of Corruption» (Moscow, Russia, 2017); XXVII International Scientific-Practical Conference «Corruption as one of the Types of Investment Risks in Investment» (Novosibirsk, Russia, 2017).

The results of the dissertation research outlined in 9 publications, including 1 article in non-zero impact factor journal cited in the Scopus database, 3 articles – in journals recommended by Committee for control in education sphere and science MES RK and 5 articles – in the collected volumes of international conferences.

The structure of the research is formed based on the logical sequence and causal interdependence of the stated problems of theoretical, scientific-practical and methodological nature. The sequence of presentation and scope of the dissertation research is determined by the goals and objectives addressed in the present paper.

The dissertation research consists of introduction, three chapters, conclusion, list of used sources and applications. The *first Chapter* is devoted to the theoretical and methodological foundations of corruption in the sphere of public administration of investment processes, which analyses economic and financial schools in the field of investment management. The analysis of literary sources showed that in the evolution of economic thought the theory of investment has received a detailed conceptual development in the scientific tenets of almost all schools and streams.

Current international experience shows that the development of public investment policy affect different theoretical recommendations, the effectiveness of which depends on the completeness of the features of the current situation, the different factors influencing investment activity, complexity and consistency of measures of economic regulation.

The conclusion is that universal methods of fighting corruption in the sphere of public administration of investment processes do not exist, so each country of the world chooses its own strategy and anti-corruption measures depending on their internal realities.

The second Chapter of the thesis is devoted to the analysis of the current state of corruption in the public administration of investment processes. The analysis of public administration of investment processes in the Republic of Kazakhstan has been carried out. Corruption is considered as a type of investment risk that keeps potential investors from investment activity. Considering the investment risks as unforeseen possibility of financial costs in the case of uncertain investment, corruption is one of the unpredictable risks. It undermines the country's economy and fiscal policy, reduces the efficiency of investments because

of the preferential treatment of investment projects, facilitating the opportunity of plundering the budget. In order to protect the rights and interests of investors the legal possibility of their implementation is considered. The incentives, preferences and privileges granted to investors and the creation and development of International financial center «Astana» have been studied, and the existing anti-corruption strategy for 2015-2025 and the Program on investment attraction «National Investment Strategy» have been examined. In order to fight corruption in the field of public administration of investment processes, we studied the interaction of investors and the authorized state body by the means of «one stop shop» in accordance with applicable law.

The *second section* analyses the current state of corruption in the country. A survey of investors to determine their degree of satisfaction of needs, evaluation of the quality of public administration of investment processes has been carried out and factors that affect the investment climate for the development of proposals for improving the public administration of investment processes have been identified.

Despite the large number of applications from foreign investors to the investment Committee of the Ministry of investments and development of Republic of Kazakhstan, foreign investors are reluctant to invest into the economy of Kazakhstan, which is also confirmed by official statistics of the Committee on statistics of Ministry of national economy of the Republic of Kazakhstan. The reasons for this, from the field survey, according to the surveyed investors are the absence of state guarantees, tax burden and high level of corruption.

Meanwhile, 10% of respondents indicated that the legal framework is one of the main criteria for the selection of investment project, 10% of investors who completed questionnaires, believe that economic efficiency and the demand for future production are important conditions for investment, 80% of respondents claims that they are more interested in stable income than a necessity of country-specific investment project.

As barriers to investment into the economy of Kazakhstan, respondents noted taxes, corruption, lack of government guarantees. In particular, unfortunately, corruption occupies a leading place among the responses of respondents that is 80%, the absence of government guarantees – 12% and considered high tax rates 8% of respondents, in particular, investors expressed dissatisfaction regarding the high rate of value added tax. In fact, Kazakhstan is one of the countries, which provided the lowest tax rates.

In accordance with the legislation of the Republic of Kazakhstan, investors are exempt from certain taxes. Investors are given tax incentives on corporate income tax and land tax for a period of 10 years, property tax of legal entities for a period of 8 years, that is, the tax rate is zero.

So, every year the World Bank assesses the state of the business climate in 183 countries by 11 indicators of the «Doing Business» rating (the rating which is defining ease of doing business). On the indicator «Taxation» in the World Bank rating «Doing Business 2016» Kazakhstan has risen and occupies 18th place among 183 countries. Meanwhile, total tax rate (% of profit) in Kazakhstan is one of the lowest among 183 countries in the world – 29,2% (whereas, for example, in

Europe and Central Asia – 34,8%, in OECD countries 41,2%), the number of payments made 7 payments (in Europe and Central Asia is 19.2, in OECD countries – 11.1 payments), payroll taxes and contributions in Kazakhstan amounted to 11.2% (in Europe and Central Asia is 20.4%, in the OECD countries – 24.1%), and time necessary for the taxpayers to fulfill their obligations – 188 hours (in Europe and Central Asia is 232,7 hours, in OECD countries – 176.6 hours).

Among the surveyed investors, unfortunately, only 10% say that they are satisfied with the activities of state bodies.

Concerning weaknesses, 40% of respondents confidently indicated that the duration of the review and approval of documentation significantly hampers their activities. 40% of people who completed a survey said there was bureaucracy in the public administration of the investment process. 4% of respondents allege incompetence among civil servants, and the remaining 6% of respondents refer to the lack and fear of responsibility for decisions. Strengthening, improvement of governance structures, reforms in the public service will not be successful until one of the key figures – civil servants will remain such negative features as lack of professionalism, bureaucracy, corruption in the eyes of the public.

Meanwhile, 10% of investors, who completed questionnaires, allege corruption risks in the selection of an investment project, that is, according to them, for a specific project, which they consider beneficial for themselves, the consent is needed from some state authorities in charge of this or that sphere of activity. Unfortunately, only 20 percent of the remainder of the surveyed investors noted a lack of corruption in the public administration of investment processes at all stages. Wary the fact that the majority of respondents – 70% of investors suppose the presence of corruption in the implementation of investment projects

Investors claim that at the stage of implementation of investment projects obstacles appear from the government. Including guarantees provided by the state to investors at the conclusion of contracts for different periods of time, actually they do not exist. Therefore, those investors turn to the question to the Ministry of investments and development of Kazakhstan about the guarantees promised by the Government of the Republic of Kazakhstan. In case of failure to settle problems, investors have the opportunity to appeal to the investment Ombudsman.

As recommendations and wishes investors made some suggestions that were highly relevant and valuable for research. 60% of respondents claim that in order to fight corruption in the field of public administration of investment processes transparency at all levels of decision-making in the implementation of the investment project is necessary, as well as increasing transparency in the tendering process. 10% believe that detailed procedures, clarity of language, no double interpretation, dispute resolution and independent arbitration are required.

In order to address the challenges investors need independent arbitration, and under the National Plan «100 Concrete Steps on Implementation of Five Institutional Reforms of President Nursultan Nazarbayev» dated May 6, 2015 in Astana the international Financial Centre «Astana» was established, which in 2018 will carry out trials with the participation of foreign investors on the basis of English law under the chairmanship of foreign judges.

Regression analysis showed a correlation between the level of corruption in the country and gross inflow of direct investments.

According to the results obtained, it is obvious that if the corruption level is too high, the negative effect of corruption dominates and the reduction of corruption is favorable for the investment.

The *third Chapter* is devoted to the analysis of normative legal base in the sphere of investment activity. The current legislation on the rights and interests of investors has been studied, in particular, the Entrepreneurial Code of the Republic of Kazakhstan, for the purpose of improvement of the legislation amendments to the Code have been proposed.

This study allows proposing the effective scheme of interaction of participants of investment processes through the application of information technology. The presence of such a resource will provide an opportunity to exercise not only control over the timely examination and treatment of investors' inquiries but it will also help to detect and prevent abuse and other conditions that create corruption.

Thus, the carried out analysis allows drawing the following **conclusions**:

In this dissertation study the theoretical basis of fighting corruption in sphere of public administration of investment processes as a science and practice are explored. Conducted theoretical and applied research has allowed to develop recommendations on fighting corruption in the public administration of investment processes for achieving a favorable investment climate, reduction of corruption in the country, encourage inward investment.

1. As an object of scientific analysis, the modern concept of public administration of investment processes form a special system of theoretical knowledge, integrating the insights of the investment theories of generations of scientists. The basic concepts are Keynesianism and monetarism. In apparently opposite approaches to the selection of the management object – demand or supply of investment resources, within the framework of both theories single aggregate object – investment market in the inseparable combination of investment demand and supply is investigated. A critical comparison of the concepts of monetarism and Keynesianism proves inferiority of exclusively market and state mechanism of management of investment processes. Therefore, in order to improve the management of investment processes in the state it is most reasonable to apply a mixed management style, which organically combines the advantages of both toolkit model of regulation. Moreover, sustainable economic development increases the value of market methods of stimulation of investment processes, at the time, as the state retains certain functions in the sphere of legal regulation.

The efficiency of public investment policy in a market economy is determined by the current and projected market conditions, investment markets, depending on many factors, among which an important place occupied by the rate of inflation, an indicator of the level of balance in the economy. Depending on the rate of inflation, unemployment, growth rate of national income one or the other system of public administration of investment processes, including various methods of monetary and fiscal policy, can be applied.

Under the public administration of investment processes are understood the forms and methods of administrative and economic nature which are determined in the order established in the normative legal acts used by state bodies for the implementation of the investment policy, providing state tasks for socio-economic development of the country and its regions, increase of investment, provision of state guarantees and safe conditions for investment in different investment objects.

Under the strategic management of investment activity in the country can be understood the process that includes the definition and implementation of objectives and strategies of investment system based on prediction of the influence of investment environment factors; identifying problems and taking managerial decisions aimed at improving the efficiency and intensification of investment processes. Investment strategy in this case is focused on efforts to identify the most important areas of investment financing, choice of priorities of development and development required for implementation of complex of measures.

2. We identified areas of corruption in the current model of public administration of investment processes. In our model, the largest of these zones is detected in the application phase of the investment process management.

On the basis of the conducted analysis, we conclude that public administration of investment processes and the fight against corruption should be combined and tested with the aim of improving anti-corruption policies, thereby reducing the level of corruption and improving the investment climate in the country. You need to eliminate all forms of corruption.

3. In this paper the international experience of fighting against corruption in the sphere of investment processes management in countries as USA, Singapore, South Korea, Ireland, Hong Kong have been examined.

In our opinion, the experience of Hong Kong in attracting investment and the experience of Singapore in combating corruption are of greater interest.

International experience shows that today corruption can be fought through the application of a complex of measures and mechanisms covering the legal, administrative, economic and informational instruments. The main emphasis should be placed on the conditions and causes of this phenomenon, i.e. the use of measures of the prevention of corruption crime. In this regard, the study and analysis of international experience are of particular importance to identify and use «best practices» in the fight against corruption. At the same time, a set of methods for fighting corruption adopted by each country is unique and depends not only on political and economic stability, but also on mentality, customs and traditions, as well as on the area of occupied territory, density of population and the dominant religion.

Therefore, a simple transfer of foreign models on the national soil is not effective. When formulating the state anti-corruption strategies individual methods and measures to combat corruption, as well as practice of implementation of already adopted solutions with the aim of improvement of mechanisms of combating corruption should be taken into account.

Universal methods of fighting corruption does not exist, so each country of the world, based on their internal realities, chooses its own strategy and anti-

corruption measures. However, the positive experience in the development and purposeful implementation of foreign policies to counter corruption need to be explored. Anti-corruption strategies are always implemented in the context of many different factors in the development of certain countries, which in other countries might act differently or not act at all.

In order to improve the investment climate and reduce corruption in Kazakhstan, in our view, it is possible to learn from international experience concerning the analysis of economic freedom of investors, through the establishment of limits to state intervention in the activities of foreign investors and their personal contacts with government representatives.

It is also possible to apply the policy to the governments of several developed countries, which guarantees the repayment of indebtedness to foreign banks. This form of investment in the economy of the state with high level of corruption of politicians is considered to be more attractive for foreign investors.

It is also essential to anti-corruption legislation that it affects and protects the rights and interests of foreign investors.

4. Currently in Kazakhstan there are favorable conditions for foreign investment. Tax incentives, state guarantees, legal protection and the many issues of ownership contribute to the overall investment, especially foreign

The biggest investors from the Netherlands, in 2016 showed a significant growth of interest in financing projects in Kazakhstan. Direct investors from Switzerland for the year increased the inflow of funds into the economy of the Republic of Kazakhstan up to 724 million USD, their share in gross volume of investments amounted to 13%. U.S. investors increased the amount of direct investment for the year up to 652 million USD. Since 2015 inflows of foreign direct investment are increasing.

In 2015, the law of the Republic of Kazakhstan «On Combating Corruption» was adopted, which has a positive impact on the place in the ranking of 176 countries on the corruption perception index compiled by the international organization «Transparency International». This has enabled Kazakhstan to score 29 points in 2016, 1 point more compared to the previous year.

5. Corruption is a factor in deterring investors from entering the Kazakh market, as well as the risk that the investments may be directed into the monopolistic sector, where the company and the state authorities have the ability to obtain illegal income.

Corruption can be attributed to the kind of investment risks that keeps potential investors from investment activity. If we consider the investment risks as unforeseen possibility of financial costs in the case of uncertain investment, corruption is one of the unforeseen risks. It undermines the country's economy and fiscal policy, reduces the efficiency of investments because of the preferential treatment of investment projects, facilitating the opportunity of plundering the budget.

6. Today, anti-corruption legislation has preventive measures that should affect the minimization of corruption risks in public bodies, but has no special anti-corruption mechanisms in the sphere of investment activities. In this regard, in the

Law of the Republic of Kazakhstan «On Combating Corruption» it is necessary to separately regulate the rights and interests of investors, which beneficially affect the investment climate.

At the present stage foreign investors are reluctant to invest in Kazakhstan's economy. The reasons for this, according to the conducted field study are the absence of government guarantees, tax burden and high level of corruption.

In order to identify corruption risk in public administration of investment processes, we carried out a survey of investors.

A questionnaire for conducting a survey of foreign investors was developed. The questionnaire contains open questions and consisted of nine items. The venue of the survey was the investors service Center (One Stop Shop) in the Investment Committee of the Ministry of investments and development of Kazakhstan. The survey polled 50 people.

The aim of the survey was to obtain the investors' assessment of the quality of public administration of investment processes in the Republic of Kazakhstan, the identification of corruption risks and take them into account when formulating proposals for improving the public administration of investment processes.

According to studies, the majority of respondents, that is 80%, considered very high level of influence of corruption on the investment process.

After the field research (questionnaire survey), we have identified the main factors negatively influencing the opinion of investors on the investment climate in the country: the level of corruption, tax preferences and government guarantees. Because the level of corruption is of great importance for investors, we have identified the degree of influence of corruption on the inflow of foreign investments by means of regression analysis.

There is a correlation between corruption perception index and investment. Assessment of the impact of corruption on the economy shows that corruption slows economic growth because there is a decrease in the attractiveness of the economy for foreign investors, increased costs, and, consequently, reduced productivity and inefficient use of public funds. In this regard, corruption is one of the most destructive factors of public life, negatively affecting the economic security of the state as a whole and, investment activity of economic entities in particular.

Database for the study included the data of the «Transparency International» organization and official statistics of the Statistics Committee of the Ministry for national economy of the Republic of Kazakhstan.

According to the obtained results of the conducted regression analysis it is obvious that if the corruption level is too high, the negative effect of corruption dominates, so the reduction of corruption is favorable for the investment.

7. The main regulatory legal act regulating the investment relations is the Entrepreneurial Code.

Analysis of normative legal base in the field of investment and fighting corruption showed that in investment legislation, in this case the Entrepreneurial Code, it is necessary to eliminate norms for corruption practices.

In order to reduce corruption, the following changes in the current edition of the Entrepreneurial Code of the Republic of Kazakhstan are to be made:

- In article 279 of the Entrepreneurial Code are provided compulsory withdrawal of property: nationalization and requisition for exceptional cases. However, for such termination of property rights as the requisition, grounds are not specified for the case when the stoppage of the circumstances occurs, which were the grounds of the requisition.

Thus, according to paragraph 3 of article 253 of the Civil Code of the Republic of Kazakhstan, the person whose property is requisitioned, has the right, upon termination of the circumstances which made the seizure, to demand in court the return of the preserved property.

In this regard, the proposed part three of article 279 to supplement with the third paragraph, which will establish the basis of restitution;

- In accordance with paragraph 1 of article 283 investment preferences are provided only to legal entities of the Republic of Kazakhstan. At the same time, according to paragraph 2 of article 274 of the Entrepreneurial Code of the Republic of Kazakhstan, under the investor understood individuals and legal entities carrying out investments in the Republic of Kazakhstan. Thus, Entrepreneurial Code of Kazakhstan provides a broad definition of «investor» that includes not only legal entities of the Republic of Kazakhstan.

In this regard, we consider extending the provision of investment preferences generally on investors;

- According to subparagraph 2) of paragraph 1 of article 286 of the Entrepreneurial Code of Kazakhstan, the investment preferences for priority investment project are provided only to a newly created legal entity of the Republic of Kazakhstan.

In accordance with part two of article 284 of the Entrepreneurial Code of the Republic of Kazakhstan, the priority investment project means an investment project implemented by a newly created legal entity on certain priority activities, the list of which is approved by the Government of the Republic of Kazakhstan, and providing implementation of investments in the amount of not less than the size of 2 million of minimum calculation index established by the law on Republican budget and valid on the date of application for investment preferences.

We believe that the feature of the priority of the investment project is not the time of creation of the legal person, but the amount of investment. In this regard, we consider it is possible to spread the investment preferences for the investment projects generally for legal entities of Kazakhstan. We propose to targetedly establish a branch of legislation which regulates customs duties.

The customs regulation is governed in addition to the customs legislation of the Republic of Kazakhstan by the customs legislation of the Customs Union.

It is therefore proposed to clarify a reference rule:

- reducing the period of time for consideration on applications for granting investment preferences to 10 calendar days, with the simultaneous creation of a mechanism for providing online tracking of the application.

In the current Regulation on Investment Ombudsman Performance, approved by the Decree of the Government of the Republic of Kazakhstan that of December 26, 2015 No. 1069, amendments on strengthening the Institute of Investment Ombudsman need to be introduced. Investment Ombudsman should be determined not the Minister of the authorized state body whose recommendations to other state bodies are only advisory in nature, but, in our opinion, the more effective will be advice in case of appointing the Prime Minister to the position of an Investment Ombudsman. It is proposed in subparagraph 2) of paragraph 4 of this Regulation in the basic functions of the Investment Ombudsman to exclude extrajudicial procedure for assistance to investors in addressing emerging issues and leave only the pre-trial procedure. Since the concept of «extrajudicial» and «pre-trial» suggest the one and the same thing, and that is misleading.

In our opinion, the revision of the Entrepreneurial Code Chapter concerning governing the investment relationship, proposed by the author, can be taken into account by the authorized state body in order to improve legislation and improve the investment climate.

8. In order to reduce corruption risks in the interaction of investors with public authorities, we propose to minimize the personal contact of civil servants with investors.

We have proposed an effective scheme for interaction of participants of the investment activity on the basis of using information technologies. The resource will ease the performance of the state body, which is providing the public administration of investment processes, and of investors, and serve as prevention for corruption practices.

Operational algorithm of the proposed reference and information resource has been developed with its key principles: accessibility and transparency.

Thus, our proposed recommendations, in our opinion, may affect the reduction of corruption in the sphere of public administration of investment processes.